

ÖMER HÂFİZ-I YENİŞEHR-İ FENÂRÎ'NİN Mİ'RÂCİYESİ*

Hasan KAYA**

ÖZET

Eski Türk edebiyatında İslâmî konular geniş yer tutar. Bu konuların başında da Hz. Muhammed gelir. Hz. Muhammed'in hayatı, hadisleri, hâl ve tutumları, bedensel özelliklerinin yanında ona duyulan sevgi de eski Türk edebiyatında eserlere konu olmuştur. Divan ve mesnevilerin başında Allah'ın birliğinden söz eden tevhidlerden hemen sonra Hz. Muhammed'i öven naatlar yer alır. Hz. Muhammed'in hayatının her safhası gibi mi'râcı da kimi zaman müstakil kimi zaman da eserlerde bir bölüm hâlinde ele alınmıştır. Mi'râciye veya mi'râcnâme adı verilen bu eserler mensur olarak da kaleme alınmakla birlikte genellikle manzum olarak yazılır. Hz. Muhammed'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişine "isrâ", oradan Allah katına çıkışına "mi'râc" denilmesine karşın çoğu zaman eski Türk edebiyatında mi'râcla her ikisi kastedilmiştir. Mi'râc, diğer Müslüman milletlerin edebiyatlarında da ele alınmış ancak en güzel mi'râciye örnekleri Türk edebiyatında yazılmış, yazılan bu mi'râciyeler bestelenmiş ve Recep ayının 27. gecesi ile bazı dinî günlerde okunmuştur. Makaleye konu olan *Mi'râciye*, kaynaklarda hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî olarak anılan Hâfız Ömer tarafından 1791'de yazılmış bir eserdir. *Mi'râciye*'nin tespit edilebilen dört nüshası vardır. Pek çok mi'râciye gibi sade sayılabilecek bir dille samimî bir üslupla kaleme alınan eser 319 beyittir. Aruz vezniyle ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde Hz. Muhammed'in Allah'ın katına çıkıp Allah'la konuşması pek çok mi'râciyede olduğundan daha geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Bu makalede Hz. Muhammed'in mi'râc mucizesi hakkında genel bilgiler verilmiş, mi'râciye türü ve bu türe örnek çalışmalara değinilmiş, Hâfız Ömer'in *Mi'râciye*'sinde görülen hususiyetler belirtilmiş, *Mi'râciye*'nin özeti verilerek nüsha karşılaştırmasıyla metni ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mi'râc, Mi'râcnâme, Hâfız Ömer, Hz. Muhammed.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: hasanka84@hotmail.com

Mİ'RÂCIYE OF ÖMER HÂFİZ-I YENİŞEHR-İ FENÂRÎ

ABSTRACT

Islamic topics have an extensive place in Turkish literature. Hz. Muhammed is at the beginning of these topics. Besides the life, hadiths, states, attitudes and physical features of him, love of him has been included in the works of Turkish literature. At the beginning of divan literature works and Masnavi, right after the Tevhids (oneness) there are naats, special poems which praise Hz. Muhammed. Like all of the other stages of Hz. Muhammed's life, his mi'râc (ascension) is sometimes discussed separately or as chapters. Although these works that are called mi'râciye or mi'râcnâme, are written in the shape of prose, they are generally written in verse. Hz. Muhammed's walk to Mescid-i Aksa from Mescid-i Haram is called "isrâ", and his ascension into the presence of Allah is called "mi'râc"; but in old Turkish literature, these two processes are generally discussed as one. Mi'râc are also discussed in the literatures of other Muslim nations, but the most beautiful mi'râciye examples are written in Turkish literature; these mi'râciyes are composed and sang at the 27th night of Recep month and in some religious days. *The Mi'râciye* which is the topic of our article is a work written by Hâfız Ömer, who is referred as Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî, in 1791; there is not detailed information about him in the related literature. There are four copies of *Mi'râciye* that could be found. The work, which is written in a simple language and in an intimate style, which is similar to many mi'râciyes, is made of 319 couplets. It is written as aruz wezni and masnavi writing style. In the work, the process of Hz. Muhammad ascension into the presence of Allah and his conversation with him is discussed in more details than many Mi'râciyes.

In this article, general information is given about Hz. Muhammed's mi'râc miracle, *Mi'râciye* type is discussed and examples are given. Characteristics of Hâfız Ömer's *Mi'râciye* are presented, summary of the *Mi'râciye* is given and the text is presented through comparing copies.

Key Words: Mi'râc, Mi'râcnâme, Hâfız Ömer, Hz. Muhammed (*the prophet*).

Giriş

Eski Türk edebiyatı da denilen klasik Türk edebiyatında İslâmî konuların geniş yer tuttuğu görülür. İslâmî konular arasında Hz. Muhammed'le ilgili konular öne çıkar. Hz. Muhammed'e duyulan sevgi pek çok nazım şekli ve türü ile manzum ve mensur olarak yazılan pek çok eserde dile getirilmiştir. Bu edebiyatta konusu ne olursa olsun hemen her eserde besmele ve Allah'a şükürden sonra Hz. Muhammed için salât ü selam dilenmiştir. Divanların başında yer alan kaside nazım şekliyle yazılan şiirlerde Allah'ın varlığı ve birliğinden söz eden kasidelerin ardından Hz. Muhammed'e duyulan sevgiyi dile getiren, onun üstün özelliklerinden bahseden naat adı verilen şiirler yer almıştır. Mesnevilerde de naat bölümleri, tevhid bölümlerinin hemen ardından yer almıştır. Naatların dışında esmâ-yı nebî, sîre(t), hilye, mevlid, mucizât, şefaatnâme, mi'râciye gibi pek çok türde doğrudan Hz. Muhammed'in yaşamı, hâl ve davranışları, sözleri işlenmiştir. Âmil

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Çelebioğlu'nun ifade ettiği gibi dünyada hiç kimseye veya hiçbir doktrine asırlar boyu ve kesintisiz bir şekilde bu kadar çeşitli şekil ve türde muhtelif eserler devamlı bir tarzda oluşturulmamıştır (Çelebioğlu 1998: 356-357).

Hz. Muhammed eski Türk edebiyatının ana konularından biri olmuş, şairler yukarıdaki şiir türlerinin dışında da yeri geldikçe ona duydukları sevgiyi dile getirmişler, yaşamında meydana gelmiş olaylara, mucizelerine göndermede bulunmuşlar ve onun hadislerini ıktibas etmişler hatta manzum hadis kitapları yazmışlardır. Hz. Muhammed'in hayatı gibi mi'râcı da birçok eserde bir bölüm olarak anlatılmış ya da başlı başına bu konuyu ele alan eserler kaleme alınmıştır.

Mi'râc ve mi'râciye

Arapça “yukarı çıkmak, yükselmek” anlamlarına gelen “araca” (عرج) kökünden alet ve mekân ismi yapan mi'âl vezninde türetilen mi'râc (معراج), “yukarı çıkılacak yer; yukarı çıkma aleti, merdiven” gibi anlamlara gelir (Mutçalı 1995: 559; Çağbayır 2007: III/3234; Ayverdi 2008: II/2080-2081). Çoğulu “me'âric” şeklindedir. İstilahta kelimenin “göğe yükselme, urûc” anlamı öne çıkar. Göğe yükselmeyle kastedilen mucizevi olarak Hz. Muhammed'in göğe çıkması, Allah katına yükselmesidir. Mi'râc mucizesinin iki safhası vardır. Hz. Muhammed'in Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya gidişine isrâ, oradan göğe yükselmesine mi'râc denilse de Türkçede mi'râcla her ikisi kastedilmiştir (Pala 1986: VI/372; Çiçek 1999: 27; Şener ve Yıldız 2003: 185; Komisyon 2004: IV/391; Yavuz 2005: XXX/132). Bu yüzden gerek mesnevilerde gerek edebî diğer eserlerde mi'râc kelimesi isrâ kelimesinden daha çok geçmektedir (Esir 2009: 684). Mi'râc kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemekle birlikte çoğulu me'âric “yükselme dereceleri” manasında Allah'a nisbet edilmiştir. Ayrıca “merdiven” anlamında bir ayette ve ‘urûc kökünden türemiş fiiller çeşitli ayetlerde yer almaktadır (Yavuz 2005: XXX/132).¹

İsrâ (اسراء), Arapça “gece yürüme, gece yolculuğu yapma” anlamına gelen “sery” kelimesinin mazi sigasıyla (Mutçalı 1995: 387-388) Kur'ân-ı Kerîm'de yer almıştır.² İsrâ aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in on yedinci suresinin adıdır (Çiçek 1999: 31; Yavuz 2005: XXX/132).

Mi'râcla ilgili rivayetlerde bazı farklılıklar olsa da isrâ ve mi'râcın aynı gecede gerçekleştiği ve hicretten yaklaşık bir yıl önce Recep ayının 27. gecesini vuku bulduğu kabul edilir (Köksal 1954: 4; Çiçek 1999: 27; Yavuz 2005: XXX/133; Berki ve Keskinöğlü 2012: 150).

Mescid-i Aksa “uzak mescid” anlamına gelirken Kur'ân-ı Kerîm'de çevresinin mübarek kılındığı belirtilmiştir. Bu mescidin hangi mescid olduğu tartışılmışsa da âlimler bu mabedin Kudüs'teki Mescid-i Aksa olduğu hususunda birleşmişlerdir (Köksal 1954: 4; Yavuz 2005: XXX/133).

İsrâ ve mi'râcın mahiyetine yönelik en önemli tartışma, onun beden mi yoksa ruhen mi gerçekleştiği konusundadır. Kelam ve hadis âlimlerinin çoğu hadisenin beden mi ve uyanık halde gerçekleştiği görüşünü benimsemiştir (Yavuz 2005: XXX/133; Berki ve Keskinöğlü 2012: 150). İsrâ ve mi'râcın ruhen gerçekleştiğini belirten âlimler de vardır (Berki ve Keskinöğlü 2012: 150).

Hz. Muhammed'in mi'râcda Allah'ı görüp görmediği meselesi, onun sidretü'l-müntehâda “iki yay ucu kadar” (kâbe kavseyn) Allah'a yaklaştığını ve onu gördüğünü bildiren Necm suresinin

¹ İlgili ayetler şunlardır: Nûr/61, Feht/27, Hicr/14, Zuhur/33, Me'âric/1, 4.

² İsrâ hadisesi Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır: “Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. O, gerçekten işitendir, görendir.” İsrâ/1. Ali Özek vd., *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 281.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

ayetlerine dayanır (Yavuz 2005: XXX/134). Sidretü'l-müntehânın arşın sağında meleklerin bile geçmesine müsaade edilmeyen manevî bir hudut makamı olduğu bilinir (Köksal 1954: 5-6).³

Mi'râc mucizesi hadislerde de geniş bir şekilde anlatılmıştır. Hz. Muhammed'in Ümmü Hanî'nin evindeyken Cebrâil'in gelip Allah'ın davetini tebliğ etmesi, Cebrail'in Hz. Muhammed'in göğsünü yarması (şerh-i sadr), Hz. Muhammed'in katırdan küçük merkepten büyük olarak nitelenen Burak'la Mescid-i Aksa'ya götürülmesi, Beyt-i Makdis'te peygamberlerle namaz kılması, Mi'râc vasıtasıyla Cebrâil ile göğe yükselmesi, semanın katlarını tek tek geçmesi ve orada peygamberlerle görüşmesi, Sidre'ye ulaşması, kendisine biri Nil ve öteki Fırat olan iki nehir gösterilmesi, Beyt-i Mamûr'u görmesi, kendisine şarap, süt ve bal dolu bardakların sunulması ve Hz. Muhammed'in süt dolu bardağı alması, Hz. Muhammed'in Hz. Musa ile farz kılınan elli vakit namaz üzerine konuşması ve namazın elli vakitten beş vakte indirilmesi, Bakara suresinin son iki ayetinin nazil olması vb. hususlar hakkında sahih hadis kitaplarında çok sayıda hadis vardır (Temel 1999: 7-23; Gündüz, Ünal ve Sarıkçıoğlu 1996: 93-114).

Hız. Muhammed'in mi'râc mucizesini anlatan genellikle mesnevi ya da kaside nazım şekilleriyle yazılmış kısa şiirlere mi'râciye; aynı hadiseyi geniş bir şekilde anlatan eserlere de mi'râcnâme denilmektedir. (Pala 1986: VI/372; Akar 1987: 6; Komisyon 2004: IV/391-392). Müstakil eserlere mi'râciye adı verenler de olmuştur. Mi'râc, bir eserin içerisinde bir bölümde ele alındığı gibi, müstakil eserlerde de tafsilatlı olarak işlenmiştir. Mi'râc konulu şiirleri ezgili ve besteli okuyanlara mi'râc-hân denir (Şener ve Yıldız 2003: 186; Canım 2010: 150). Bestelenmiş mi'râciyelerin en bilineni ve notası günümüze kadar ulaşabileni Nâyî Osman Dede'nin *Mi'râciye*'sidir (Akar 1981: 13). Mi'râciyeler, eski dönemlerden itibaren mi'râc gecesinde güfte yahut beste hâliyle okunmuş, Nâyî Osman Dede eserini yazdıktan sonra mi'râciye okumak adeta bir sanâyi-i nefîse şubesi gibi algılanmış ve kültürümüzde mi'râciyeler kadar mi'râc-hânlar da anılmaya başlanmıştır. Hatta yalnız mi'râc gecesinde değil, müteakip günlerde de mi'râciye okumak bir gelenek hâlini almış hatta hayır sahipleri bunun için vakıflar kurmuşlardır. Bunlardan biri Üsküdar Doğançılar'daki Nasuhî Camii'dir (Pala 1996: 170).

Mi'râc mucizesi hemen bütün Müslüman milletlerin güzel sanatlarına yansımıştır. Ancak bu konudaki eserlerin mi'râciye veya mi'râcnâme adıyla daha çok İranlılarla Türkler tarafından ortaya konulduğu görülmektedir (Uzun 2005: XXX/135).

Mi'râcla ilgili Arapça eserler edebî olmaktan çok mi'râcî dinî ilimler açısından ele alan kitaplardır (Uzun 2005: XXX/135). Metin Akar, Türkiye kütüphanelerinde bulunan mi'râc konulu Arapça eserlerin mensur olduğunu belirtir (Akar 1987: 92-93). Arap edebiyatında Necmüddin Muhammed b. Ahmed Gâitî'nin eserinin en meşhur mi'râcnâme olduğu ve diğerlerine kaynaklık ettiği söylenebilir (Pala 1986: VI/372).

İran edebiyatında mi'râc, edebî eserlerin konusu olarak dikkat çeker. Bunların müstakil olanlarından çok Nizamî-i Gencevî'nin *Hamse*'si, Feridüddin Attâr'ın *İlâhînâme* ve *Esrârname* mesnevileri; Molla Câmî'nin *Mirkadü'l-Akâid*, Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin *Lübb-i Lübb-ı Ma'nevî*, Hacı Mansûr'un *Nebî-nâme* gibi eserleri ile müellifi meçhul *Medh-i Hazret-i Resûl* adlı eserin içinde yer alan mi'râciye örnekleri tanınmıştır (Akar 1987: 93-94; Uzun 2005: XXX/135). Farsça mensur mi'râcnâmeler arasında Kâşânî'nin *Mi'râcü's-Sa'ade*'si, Nurbahş Muhammed'in *Risâle-i Mi'râciye*'si, Emir Hüseyin'in *Menâzilü's-Sâbirîn* adlı eserden intihâb olunan *Mi'râc-ı Şeyh Bayezid*'i, Seyyid Abdülhüseyin Destgib'in *Mi'râc*'ı ile müellifleri meçhul *Risâle-i Mi'râciye*,

³ "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız? And olsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü'l-Mevâ da onun yanındadır. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. And olsun o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü." Necm/8-18. Ali Özek vd. *age.*, s. 525.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Mi'râcü's-Sâlikîn, *Mi'râciye* ve yine müellifleri ile isimleri bilinmeyen iki mi'râcnâme sayılabilir (Akar 1987: 94).

Arapça ve Farsçadan başka Hintçe ve Malay dillerinde de mi'râcla alakalı eserlerin yazıldığı bilinmektedir (Pala 1986: VI/372; Akar 1987: 95).

Çağatay sahasında bilinen en eski örnek, bir mecmuada yer alan Hakîm Süleyman Ata'nın 14'lü hece ölçüsüyle XII. yüzyılda yazdığı mi'râciyedir (Eraslan, 1979: 243-304; Akar 1987: 96-99; Uzun 2005: 136). Müellifi bilinmeyen bir diğer mi'râciye Uygur harfleriyle yazılmıştır (Akar 1987: 99-101; Uzun 2005: 136). Eser, 1436'da Herat'ta istinsah edilmiştir (Pala 1986: VI/373).

Anadolu sahasında ilk müstakil mi'râciye *Tahkîk-i Mi'râc-ı Resûl* adıyla Ahmedî tarafından yazılmıştır (Akdoğan 1989: 267-269; Uzun 2005: 136). Bu sahada müellifi bilinmeyen *Mi'râcnâme*⁴ ve *Kitâb-ı Mi'râc* dışında, müellifi bilinen pek çok mi'râcnâme vardır. Bunlar arasında Şeyyâd Hamza'nın *Mi'râc-nâme*'si,⁵ Abdülvasi Çelebi'nin *Mi'râc-nâme-i Seyyidü'l-Beşer*'i, Ârif'in *Mi'râcü'n-Nebî*'si,⁶ İbrahim Bey'in *Mi'râcnâme*'si,⁷ İsmail Hakkı Bursevî'nin *Mi'râciyye*'si,⁸ Nâyî Osman Dede'nin *Mi'râcü'n-Nebî*'si,⁹ Süleyman Nahifî'nin *Mi'râcü'n-Nebî*'si, Vakanüvis Hâkim Mehmed Efendi'nin *Mi'râciye*'si,¹⁰ Mecidi'nin *Hâza Mi'râciyye-i Risâlet-penâh Aleyhi's-selâm*'ı, Abdülbâkî Ârif'in *Mi'râciyye*'si, Seyyidî'nin *Der Beyân-ı Kısâ-i Mi'râc*'ı, Muhammed Fevzî'nin *Kudsiyyü's-Sirâc fî Nazmi'l-Mi'râc*'ı,¹¹ Receb Vahyî'nin *Minhâcü'l-Mi'râc*'ı, Mehmed Bahaeddin'in *Mi'râciye*'si, Hâce Muhammed Lütfî'nin *Mi'râcü'n-Nebî*'si¹² sayılabilir. Bunların yanında müellifi bilinen diğer mi'râcnâmeler arasında Şeyh İlahî-i Nakşibendî'nin *Manzûme-i Mi'râciyye*'si, Seyyid Nizâmüddin Seyfullah'ın *Mi'râcü'l-Mü'minîn*'i, Muslihiddîn Vahyî'nin *Mi'râcü'l-Beyân*'ı,¹³ Kerküklü Seyyid Abdüsettar Efendi'nin *Mi'râciyye Divanı*, Himmet Efendi'nin *Manzûme-i Mi'râciye*'si, Simkeşzâde Feyzî Hasan Efendi'nin *Mi'râcnâme*'si, Nâbî'nin *Mi'râc-nâme*'si,¹⁴ Suhûfî Muhammed Efendi'nin mülemmâ *Manzûme-i Mi'râciyye*'si, Salâhî-i Uşşâkî olarak da anılan Salâhî Abdullah Efendi'nin mülemmâ *Manzûme-i Mi'râciye*'si, Nûrî Muhammed Efendi'nin *Risâle-i Mi'râc*'ı, Fatma Kâmile Hanım'ın

⁴ Hayatî Develi, "Eski Türkiye Türkçesine Ait Manzum Bir Miracnâme", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVIII, 1998, s. 81-228; Sema Çimen, *15. Yüzyıla Ait Anonim Bir Mi'râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

⁵ Gülten Feşel Güzelşik, *Şeyyâd Hamza Mi'râc-nâme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

⁶ Enver Hacıhaliloğlu, *Eski Bir Anadolu Metni (Mirac-ı Nebi) Üzerinde Gramer İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

⁷ Musa Duman, "İbrahim Bey'in Mi'râc-nâmesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVII, 1997, s. 169-238.

⁸ İrfan Poyraz, *İsmail Hakkı Bursevî Mi'râciye*, Sır Yayıncılık, İstanbul 2007.

⁹ Metin Akar, "Nâyî Osman Dede ve Mi'râciye'si", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, 1981, s. 1-16. Metin Akar eserin adının matbu nüshasında *Mi'râcü'n-Nebî*, el yazma nüshaların çoğunda *Mi'râciye* olarak kayıtlı olduğunu belirtir. bk. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 173.

¹⁰ Mehtap Erdoğan, "Türünün Farklı Bir Örneği: Hâkim Mehmed Efendi'nin Müstezâd Nazım Şekliyle Yazdığı Mi'râciyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, 2009, s. 75-117.

¹¹ Serkan Türkoğlu, "Mehmet Fevzî Efendi ve Kudsiyyü's-Sirâc Fî Nazmi'l-Mi'râc Adlı Eseri", *TURKISH STUDIES-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13, Fall 2013, s. 1617-1644.

¹² Metin Akar, "Erzurumlu Şair Muhammed Lütfî'nin Mi'râcü'n-Nebî'si ve Mi'râc-nâmelerimiz Arasındaki Yeri", *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl XXX, S. 352, 1992, s. 498-504.

¹³ Mustafa Tatcı ve Cemal Kurnaz, *Muslihiddîn Vahyî-i Şabanî Mi'râcü'l-Beyân Mi'râcın Tasavvufî Boyutu*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 1999; Cemal Kurnaz, "Kastamonulu Muslihüddin Vahyî ve Mi'râcü'l-Beyân'ı, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri 21-23 Mayıs 2000*, Kastamonu Valiliği Yayınları, Kastamonu 2001.

¹⁴ Nâbî'nin eseri "Mi'râciyye-i Hazret-i Sahib-i Tâc-ı Levlak Ve Mâ-Sadak-ı Mantûk-ı Mâ-Halakati'l-Eflâk" başlığını taşır. Mesnevi nazım şekliyle yazılan eser 525 beyittir ve Nâbî Divanı'nın sadece 6 nüshasında yer almaktadır. bk. Ali Fuat Bilkan, "Nâbî'nin Mi'râc-nâme'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2008, s. 1-8.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Mi'râciyye'si, Hüseyin Bursevî'nin *Mi'râciye*'si, Cemaleddin-i Vahdet'in *Mi'râciye*'si, Kavukçu Mehmed Efendi'nin *Mi'râciyye*'si, Kastamonulu Şeyh Vehbî'nin *Mi'râcü'l-Beyân*'ı, Mehmed Şemsüddin Efendi'nin *Mi'râciyye*'si, Beylerbeyi Arap Sadi Bey'in *Mi'râciyye*'si, Mehmed Bahâeddin'in *Mi'râciyye*'si (Akar 1987: 155-202, Uzun 2005: 136-137; Canım 2010: 156), Osman Sirâceddin'in *Hayâl-i Bâl*'i¹⁵ sayılabilir.

Mi'râc mucizesi, müstakil eserlerin dışında şîret, mevlid ve mûcizât gibi Hz. Muhammed'in hayatını konu alan diğer eserlerin içinde bir bölüm olarak da işlenmiştir. Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*, Amasyalı Münîrî Çelebi'nin *Siyer-i Nebî*, Mehmed Rifat'ın *Sîre-i Muhammediye*, Hacı Hasanoğlu'nun *Sîretü'n-Nebî* adlı eserlerinde mi'râcı anlatan bölümler vardır (Akar 1987: 112). Hilye türündeki eserlerde de yer yer mi'râca temas edildiği görülür (Akar 1987: 123-124). Hâkânî Mehmed Bey'in *Hilye*'si bu konuda güzel bir örnektir (Uzun 2005: 136; Özdemir 2012: 1975).

Metin Akar, içinde mi'râc bölümü bulunan mevlidlerden Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin mevlid bölümü,¹⁶ Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı, Emîrî'nin *Mevlid*'i, Şeyh Mustafa Selâmî'nin *Mevlid*'i, Derviş Dede'nin *Mevlid*'i, Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî'nin *Mevlid*'i, Şâhidî'nin *Mevlid*'i, Visâlî'nin *Mevlid-i Şerîf*'i, Büyük Ayasofya Camii Vâizi Hamdullah'ın *Mevlidü'n-Nebî*'si, Yusuf Sâmî Efendi'nin *Mevlidü'n-Nebî*'si, Vahyî'nin *Mevlid*'i, Murâdî'nin *Mevlid*'ini sayar (Akar 1987: 117-118). Bunların dışında Hafî'nin *Zâdü'l-Meâd* (Tural 2011: 13, 376-614) ve *el-Kevkebü'd-Dürriyye fî Mevlidi Hayrü'l-Berîyye* (Samsakçı 2010: 21-25, 95-115) adlı mevlidleri, Şemseddin Sivâsî'nin *Mevlid*'i (Aksoy 2010: 141-159), Hevâyî'nin *Mevlid-i Hayr-ı Enbiyâ*'sı (Mazıoğlu 1974: 40-43), Şehîdî'nin *Mevlid*'i (Özkan 2012: 13, 137-160), Za'îf'in *Mecma'ul-Envâr*'ı (Köksal 2011: 94, 197-219), Sabâyî'nin *Mevlid*'i (Bay 2003: 2, 85-103), Recâî'nin *Mevlid*'i (Köksal 2011: 270, 333-352), Ref'et'in *Mevlid*'i (Köksal 2011: 529, 589-596), Muhyiddîn Mekki'nin *Mevlid*'i (Köksal 2011: 699, 713-720) ve Diyarbakırlı Kâmi'nin *Mevlid*'i (Bektaş 2011: 840-851) sayılabilir.

İçinde mi'râc bölümü bulunan mûcizât örneği olarak da Ubeydî'nin *Evsâf-ı Mûcizâtü'n-Nebî*'si sayılabilir (Akar 1987: 124).

Mesnevi tertiplerinde şairlerin pek çoğu bir bölümde mi'râc hadisesine değinmiştir. Metin Akar ve Rıdvan Canım mi'râciye bölümü bulunan mesneviler arasında Ahmedî'nin *Cemşid ü Hurşid*, Ali Şîr Nevâyî'nin *Hayretü'l-Ebrâr*, *Ferhâd u Şîrîn*, *Mecnûn u Leylî*, *Seb'a-i Seyyâre*, *Sedd-i İskenderî*, Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Behiştî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Lâmiî'nin *Ferhâd ü Şîrîn*, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, Kara Fazlî'nin *Gül ü Bülbül*, Taşlıcalı Yahyâ'nın *Gencine-i Râz*, *Usûlnâme*, *Şâh u Gedâ*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Gülşen-i Envâr*, Refîî'nin *Beşâretnâme*, Ayırcızâde Ferdî Hüseyin'in *Şâpurnâme*, Kafzâde Fâizî'nin *Leylâ vü Mecnûn*, İlmî'nin *Manzûme-i Kadızâde*, Nevîzâde Atâyî'nin *Âlemnümâ*, *Nefhatü'l-Ezhâr*, *Sohbetü'l-Ebkâr*, *Heft-hân*, *Hilyetü'l-Efkâr*, Nâbî'nin *Hayriyye*, Subhizâde Feyzullah Feyzî'nin *Safânâme*, *Aşknâme*, Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk*, Mustafa Kâil'in *Nâme-i Aşk* adlı mesnevilerini saymışlardır (Akar 1987: 125-127; Canım 2010: 156-157). Bu mesnevilerin dışında Refîî'nin *Cân u Cânân* (Öztoprak 2000: 41, 125-133), Filibeli Avnî'nin *Tuhfetü'l-Hükkâm* (Kerbiyık, 2008: 41, 90-93), Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Mihr ü Mâh* (İçli 2010: 14, 39-40), *Riyâzü's-Sâlikîn* (Arslan ve Aksoyak, 1998: 32-35), *Tuhfetü'l-Uşşâk* (Aksoyak ekitap: 32-34), Lârendeli Hamdî'nin *Leylâ vü Mecnûn* (Kütük 2002: 409-416), Manisalı Câmîî'nin *Muhabbetnâme (Vâmık u Azrâ)* (Harmancı, 2003: 208, 248-258), Üsküplü Atâ'nın *Tuhfetü'l-Uşşâk* (Aksoyak, 2006: 23-24), Celâlîzâde Sâlih

¹⁵ Ramazan Ekinci, "Erzurumlu Osman Sirâceddin'in Hayâl-i Bâl Adlı Mi'râciyesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 26, 2013, s. 656-687.

¹⁶ İsmail Ünver, "Ahmedî'nin İskender-nâmesindeki Mevlid Bölümü", *Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten 1977'den Ayrıbasım*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1978, s. 355-411.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Çelebi'nin *Leylâ vü Mecnûn* (Kütük, 1995: 68, 113-114), Fasîh Ahmed Dede'nin *Behişt-âbâd* (Sevindik, 2011: 40-41, 143-147), Hâşimî'nin *Mihr ü Vefâ* (Ece 1996: 11, 83-86), İbrahim Şânî Lârendevî'nin *Gülşen-i Efkâr* (Alparlan 2007: 51-52, 117-123), Lâmiî'nin *Vâmîk u Azrâ* (Ayan 1998: 71, 125-129; Yıldız 2011: 251-252, 263-268), *Ferhâd ile Şîrîn* (Esir ekitap: 28-30; Yıldız 2011: 251, 256-263), *Gûy u Çevgân* (Yıldız 2011: 252-252, 268-272), *Veyse vü Ramin* (Öztürk 2009: 43, 252-255), Mustafa Çelebi'nin *Varka vü Gülşâh* (Yıldız 2008/I: 167-168, 609-615), Niğdeli Muhibbî'nin *Gül ü Nevrûz* (Delice 1995/I: 138-140), Şâhî'nin *Ferhâdnâme* (Özcan 2007: 104-105, 337-354), Cem Sultan'ın *Cemşîd ü Hurşîd* (Meriç 1997: 150, 271-280), Âşık Paşa'nın *Garibnâme* (Yavuz 1999: 247-266),¹⁷ Nâbî'nin *Hayrâbâd* adlı mesnevilerinde de mi'râciye bölümleri vardır.

Mi'râciyeler bilhassa XVI. yüzyıldan sonra şairlerin divanlarında da yer almaya başlamıştır (Akar 1987: 130). Metin Akar, divanlarında mi'râciye bulunan şairler arasında Lâmiî Çelebi, Ganizâde Nâdirî, Azmizâde Hâletî, Nevizâde Atâyî, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Vâdî Muhammed Çelebi, Fasîh Ahmed Dede, Riyâzî, Âsım-ı Bosnavî, Selâmî, Rüşdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi, Sâbit, Nazîm Yahyâ, Seyyid Vehbî, Dürri Ahmed Efendi, Sâlim, Halimî Mustafa Paşa, Ali Nutkî Dede, Mâhir, Hâzık Mehmed, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vâsık, Birrî, İzzet Molla, Fâik Ömer, Lebîb, Âdile Sultan'ı sayar (Akar 1987: 131-132). Alim Yıldız; Lâmiî Çelebi'nin Divan'ında müstakil bir mi'râciye bulunmadığını, şairin 78 beyitlik bir naatının 27-41. beyitleri arasında mi'râciye ile ilgili hususlara yer verildiğini belirtir (Yıldız 2011: 250, 253-256). Bu şairlerin dışında Ârif Süleymân, Çeşmizâde Reşid (Uluocak 1998: 145-148), Hâlimî, Hilmî, İbrahim Beg, Mâhir, Sahhaflar Şeyhizâde Mehmed Efendi, Tâ'ib Mehmed Çelebi, Usûlî (İsen 1990: 29-37), İzzet Molla ve Sâid Paşa (Erdoğan 1999: 163-185) divanlarında da mi'râciye bulunmaktadır.

Şairlerin divanlardaki mi'râciyelerin yanında farklı nazım şekillerinde de mi'râc hadisesi ve onunla ilgili motiflerin tesiri görülmektedir (Akar 1987: 138). Hatta Bursalı İffet'te olduğu gibi "mi'râciye" başlıklı gazellere de rastlanmaktadır (Arslan 2005: 37).

Mi'râc konusunu tasavvufî açıdan ele alan şairlerimiz arasında İsmail Hakkı Bursevî, Mecîdî (Canım 2010: 157) ve Muslihiddîn Vahyî (Tatçı ve Kurnaz 1999: 6; Kurnaz 2001: 239) sayılabilir.

Divanlarda yer alan mi'râciyelerde nazım şekli olarak kaside, müstakil mi'râcnâmelerde de daha çok mesnevi nazım şekli tercih edilmiştir. Genel olarak 300 ile 700 beyit arasında değişen manzum mi'râcnâmelerde aruzun remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbının tercih edildiği görülür (Akar 1987: 321).

Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî'nin Mi'râciyesi

Eserin müellifi ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Müellifin adı sekizinci beyitte geçer:

Bu 'Ömer muhtâca ihvândan du 'â
Fâtihâ ihdâ iden rahmet bula (8)

Yazma nüshaların başında müellifin adı "Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî" şeklinde kayıtlıdır. Yenişehir-i Fenâr ya da Yenişehir-i Fener olarak anılan yer, bugün Yunanistan'ın orta bölgesinde Teselya ovasında yer alan ve Larissa olarak bilinen yerdir (Kiel 2013: XLIII/473). Aynı

¹⁷ Müstakil mi'râc-nâmeler dışında mi'râc konusunu ilk defa işleyen Aşık Paşa'dır. Aşık Paşa *Garibnâme*'nin ayrı ayrı yerlerinde iki bölümlü bir mi'râc-nâme yazmıştır. Bunlar birbirini tamamlar niteliktedir. Yüz beyit tutarındaki ilk kısımda Hz. Muhammed'in Mekke'den Kudüs'e gelişini konu ederken 193 beyitlik ikinci kısımda Hz. Muhammed'in göğe yükselişini, yolculuğunu ve bu yolculukta gördüklerini anlatır. bk. Kemal Yavuz. "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1999, S. 8, s. 247-249.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

kayıtta müellifin Şehzâde Sultan Mehmed'in hatibi olduğu yazılıdır. Bu kaydın dışında herhangi bir kaynaktan şairle ilgili bir bilgi tespit edilememiştir.

Mi'râciye'nin yazılış tarihi eserin 312. beytinde gurre (غرة) kelimesiyle verilmiştir. Gurre kelimesinin ebced hesabıyla karşılığı 1205'tir. Şair, Receb ayını da belirttiği için eserin yazılış tarihi miladî 1791'dir:

*Geldi Mi'râciyye nazma fî Receb
Gurre târihdîr ana itme 'aceb* (312)

Müellifin eserini yazdığına belli bir yaşın üzerinde olduğu düşünülmelidir. Yukarıda belirtilen tarih ve kitabın başındaki bilgi bir araya getirildiğinde adı geçen Şehzâde Mehmed ya 1717-1774 yılları arasında yaşayan III. Mustafa'nın oğlu ya da 1725-1789 yılları arasında yaşayan I. Abdülhamid'in oğlu Mehmed olmalıdır.

Bütünüyle manzum olan eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde aruzun remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbı kullanılmıştır. Bu, mi'râciyelerde ekseriyetle görülen bir kalıptır. *Mi'râciye*'de herhangi bir bölümlenme yapılmamış olsa da 1-17. beyitler arası mukaddime, 18-36. beyitler arasında isrânın anlatımı, 37-219. beyitler arasında mi'râcın anlatımı, 220-306. beyitler arasında mi'râc sonrası hadiselerin anlatımı, 307-312 beyitler arası hâtime, 313-319. beyitler arası dua olarak değerlendirilmelidir. Klasik mesnevi tertibinde giriş bölümünde görülen bölümlerin pek çoğu yoktur. Şair 18. beyitten itibaren asıl konuya girmiştir.

Eserin dili birçok mi'râciyede olduğu gibi sadedir. Dilinin oldukça sade oluşundan hareketle halk için yazıldığı ve mi'râc geceleri okunmak üzere kaleme alındığı söylenebilir. Eserin tespit edilen nüshalarının tamamının harekeli oluşu ve önemli ölçüde nüsha farklarının bulunması bunu destekler. Nüsha farklarının bu ölçüde oluşu okuna okuna intikal etmiş bir eser olduğunu düşündürmektedir. Şair bir konudan başka bir konunun anlatımına geçerken Hz. Muhammed için salavat getirilmesini ister. Sekiz beyitte (5, 16, 56, 92, 105, 198, 219, 278) ve birbirine çok yakın ifadelerle gördüğümüz bu beyitlerdeki mısralar da eserin bestelenmiş olabileceğini, en azından bestelenmek üzere yazıldığını gösterir:

*Ol Muhammed 'ayn-ı rahmet şânına
Şevk ile 'aşk ile her bâr es-salâ* (5)

Nüshaların kendi içinde ya da eserin nüshaları arasında imla birliği yoktur. *Diyelim 1, diyelim 3; oldu 58, oldu 59; anuñ 218, anuñ 263; indi 13, endi 286* şeklindeki örneklerde aynı kelimenin farklı imlalara sahip olduğu görülür. Aynı beyitte (139) geçen *Rezzâklığım ve hoşnûdlugum* kelimelerinin aldıkları eklerde de imla birliği yoktur. Aynı mısradaki bile imla birliğinin olmadığı yerler vardır:

*Kuds'e vardım **dir** ne **dersin** didiler* (224b)

Emir kipinde, tamlayan ekinde, iyelik eklerinde ve pek çok ekte düz ünlülü şekiller kullanılmıştır: *açuñ 6, kavuşmaklık 24, dilerim 30, ararım 166, severim 167, iderim 209, nedir 107, akılluyum 135, vuslatım 144, dostlarım 166, anuñ 218, getürdim 249* gibi. Bazı örneklerde yuvarlak ünlülü şekiller kullanılmıştır: *gizlüce 74, sanur 135, begenür 135, olunca 220, anuñ 263* örneklerinde olduğu gibi. Eserde *itmegil 130, aglayu 142, yalvaru 143, idiser 302, sevinüben 31* şeklinde eklerin kullanıldığı da görülür.

Bazı beyitlerde şart ve görülen geçmiş zaman çekiminde ikinci kişide sağır kef yerine nûn harfi kullanılmıştır: *baksan 39, tursan 41, ümmetin 101, 103, gönlin 129, sordun 140, gerçek isen 281* örneklerinde olduğu gibi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Kafiye için “od” kelimesi “ot (275)” şeklinde; “müştehir” kelimesi “müşteher (192)” şeklinde kullanılmıştır. Şairin birçok beyitte mücerred kafiye kullandığı görülürken eserde sık sık kafiye ve redif kusurlarına rastlanır:

Dahı cennetde bir ev var incûdan
Hâs kulum girer ana ey nûr-ı ten (122)

Birçok beyitte redifle ahenk sağlanmış, kafiye kullanılmamıştır:

Didi yâ Ahmed dilersen beni sen
Zâhid ol dünyâdan i'râz eyle sen (111)

Hem biri korkmaktır ancak Rabb'den
Zîrâ oldur yer gök ehlin korkudan (253)

Ugrına kurbân anın itdin kerem
Didi virdim ümmetine çok kerem (266)

Şairin aruzu kullanmada çok başarılı olduğu söylenemez. Medli okunması gereken bazı hecelerın vezin gereği tek kapalı hece olarak kabul edildiği görülür. *Mahlûkât*dan 9, *meşhûr* 14, *Rezzâk* 139, *hoşnûd* 139 kelimeleri böyledir. 179b ve 272b mısralarında vezin aksamaktadır.

Kelimeleri vezne uydurmak için zihafalara başvurulur: *râvîler* 17, 55; *dîvâr* 18; *âsî* 45; *tekmîl olunca* 54; *Yahyâ* 64; *dîvân* 93, 137, 196; *dünyâ* 100, 125, 165; *incûdan* 122; *râzî* 133; *hürîler* 153; *zîrâ* 178, 193, 253, 256, 295, 308, 311; *bâkî* 261 kelimelerindeki koyu heceler böyledir. Şair bu kelimelerin uzun ünlülü hecelerini açık hece olarak kullanmakta bir mahsur görmemiştir.

Vezin gereği kelimelerin bazı beyitlerde açık şekli tercih edilir. *Haşirde* 159, *ilimdir* 181, *setir* 313 kelimeleri böyledir. *Âhîret* kelimesi iki yerde (131, 140) *ahret*; *hakkın* kelimesi bir yerde (193) *hakın*; *server-i enbiyâ* terkibi vezin gereği *server enbiyâ* (197) şeklinde kullanılmıştır.

İmâle yapılan hece sayısının kimi beyitlerde çok fazla olduğu görülür:

Bu gelüp gitme nice itdi zuhûr
Tâ ki ol elli beşe itdi mürûr (208)

Yerlü yerince idiüp umar sevâb
Bilmege sa'y ider andan nice bâb (174)

Mi'râciye'nin ahenkli bir dili vardır. Kelime, hece ve ses tekrarlarıyla ahenge katkı sağlanmıştır:

Sonr' azamet sonra minnet perdesi
Sonra rahmet hem sa'âdet perdesi (87)

Hem kerâmet menzilet hicâbları
Hem hidâyetle nübüvvet illeri (88)

Geldi Sidre'ye vü andan cennete
Geldi andan göklere bak kudrete (214)

Anın-içün ser-firâz itdim seni
Böyle idersen bilürsin sen beni (183)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

*Önce kül renginde bir deve gelür
Yüklüdür kim bellidir hepsi bilür* (232)

*Hem 'ilimdir biri ki bizi bilir
'Âlim ü 'âmil olan olmaz fakîr* (181)

Kitapta mi'râcın Hz. Muhammed uyanıkken gerçekleştiği belirtilmiştir. Mi'râcın Recep ayının 27. gecesini vuku bulduğu anlatılırken mi'râc daveti Hz. Muhammed'e Cebrâil tarafından yapılmıştır (19). Mi'râcın başladığı ilk yer 18. beyitte Ka'be'nin batı tarafındaki duvar olarak gösterilmiştir.

Hz. Muhammed'in göğsünün yarılıp (şerh-i sadr) kalbinin yıkanması yine eserde işlenen motiflerdendir:

*Tutdı yardı gögsini göbege dek
Yüregün çıkardı yudı ol melek* (25)

Şerh-i sadrdan sonra bazı mi'râciyelerde görülen cennetten getirilen hulle, tac ve kemerin Hz. Muhammed'e giydirilmesi motifi Hâfız Ömer'in eserinde yer almaz.

Burak, Cebrâil ile gelmiştir. Hz. Muhammed Mescid-i Aksa'ya onunla giderken oradan göğe Mi'râc'la, Sidre'den arşa ise Refref ile gider. Eserde üç binekten söz edilmiştir. Hz. Muhammed Kudüs'e doğru giderken sağdan ve soldan sesler duysa da durup dinlemez. Hz. Muhammed'in yolda güzel bir kadına rastlaması da eserde işlenen diğer bir motiftir. Hz. Peygamberin itibar etmediği bu kadın dünyayı temsil etmektedir. Namazın elli vakit olarak farz olup Hz. Musâ'nın telkinleriyle beş vakte indirilmesi eserde ele alınmıştır.

Mescid-i Aksa'da peygamberle kılınan namaz motifi eserde işlenen diğer bir motiftir. Bazı mi'râciyelerde görülen Medine, Meyden, Tur Dağı ve Beyt-i Ma'mûr'da kılınan namazlar Hâfız Ömer'in eserinde yer almaz.

Bir diğer motif Allah tarafından Hz. Muhammed'e bal ve şarap dolu iki tas gönderilmesidir. Bu motif bazı mi'râciyelerde süt ve şarap olarak yer almıştır. Hz. Muhammed'e sidrede de süt, şarap ve bal dolu üç kâse gönderilmiş, Hz. Muhammed sütü içmiştir.

Hz. Muhammed özetinde de belirtildiği gibi göğün her katında Hz. Âdem'den başlayarak peygamberle karşılaşmış konuştur.

Eserde, Cebrâil'in Sidre'den öteye geçemeyişi üzerinde de durulmuştur. Cebrâil dışında bazı mi'râciyelerde geçen Mikâil, İsrâfîl, Azrâil, Habîb, Mâlik, İsmâil adlı melekler ile yetmiş bin başlı melek ve süvâri denilen melekler Hâfız Ömer'in eserinde yer almaz. Perde anlamına gelen hicâbların sayısı mi'râciyelerde farklılık gösterir. Hz. Muhammed'in Sidre ile arş arasında geçtiğine inanılan hicâblar Hâfız Ömer'in eserinde on iki tanedir. Levh'e yazı yazılan kalem motifi bir beyitte geçerken Hâfız Ömer'in eserinde en çok durduğu motif, Hz. Muhammed'in Allah'la konuşmasıdır. Bu konuşmalar Hz. Ali'den naklen anlatılmıştır. Kitapta şakk-ı kamer mucizesi de yer alırken 216. beyitte mi'râcın iki saat sürdüğü belirtilir:

*Togrı Mescid-i Harâm'a indi ol
İki sâ'atde çok esrâr bildi ol* (216)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Mi'râciye'nin özeti

Hâfız Ömer, eserine Allah'ı zikrederek ve onun birliğini belirterek başlar. Allah'ı anmanın ve ona şükretmenin önemini belirten şair, Hz. Muhammed'e salât ü selam diler. Eserinin mi'râcın şerhi olduğunu ifade ettikten sonra dinleyenin sevap kazanmasını ve şefaata bulmasını diler. Sekizinci beyitte adını zikreden şair, eserini okuyandan Fatihâ bekler.

Allah'ın cümle mahlûkattan önce Hz. Muhammed'i, sonra mevcudatı, ondan sonra Hz. Âdem'i, ardından da ruhları yarattığını belirtir. Herkesin âşık olduğu nurun Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e intikal ettiği ifade edildikten sonra Hz. Muhammed'in hayatında pek çok mucizenin görüldüğü belirtilir.

Şair, râvilerin otuz dört mi'râc olduğunu söylediklerini belirtir; bunlardan birinin cismânî, otuz üçünün ruhanî olduğunu ifade ederek mi'râcın anlatımına geçer.

Hz. Muhammed, Recep ayının 27. gecesi Kâbe'nin batı tarafındaki duvarına dayanmıştır, Cebrâil yatsı vakti gelmiş, yanında Burak'ı da getirmiştir. Burak; kara gözlü, zeberced kulaklı, güzel boynuzlu, alnı ak, insan yüzlü olarak tasvir edilir. Cebrail Hz. Muhammed'e Allah'ın davetini iletir. Hz. Muhammed'in göğsünü göbeğine kadar yarararak kalbini çıkarıp bir leğen içinde yıkar ve sonra yerine koyar. Hz. Muhammed Burak'a binmek isterken Burak huysuzlanır ve ümmetinden sayılmak istediğini ve Hz. Muhammed'den şefaata dilediğini söyler. Burak'a binerek Kudüs'e giderken yolda önce sağından sonra solundan bir ses duyar. Sese dönüp bakmayınca önüne güzel bir kadın gelip durur ve gittiği yolun yanlış yol olduğunu, geri dönmesi gerektiğini söyler. Hz. Muhammed yolunu değiştirmeden Kudüs'e gelir. Cebrail Hz. Muhammed'e yolda sağdan duyduğu sese baksaydı ümmetinin Yahudî; sola baksaydı Hıristiyan olacağını söyler. Gördüğü güzel kadının dünya olduğunu, dursaydı ümmetinin de ona uyacağını belirtir. Cebrail Allah'ın gönderdiği, birinde şarap diğerinde bal olan iki tası Hz. Muhammed'e sunar, Hz. Muhammed balı içer. Cebrail onun güzel bir iş yaptığını şarabı içseydi ümmetinin asi olacağını söyler. Peygamberlerin ruhları da bu hâlleri görmektedir. Melekler de Hz. Muhammed ile görüşür. Mescid-i Aksa'da namaz kılınır, Hz. İbrahim, Hz. Muhammed'e imamlık yapmasını söyler. Onlar namazdayken ruhanî mi'râc gerçekleşir, ruhlar göğe yükselir. Şairin otuz üç ruhanî mi'râcla kastettiği, otuz üç rekât namazdır.

Hz. Muhammed oradan göğe yükselir ve her bir gök katında peygamberlerden bazıları ile görüşür. Sırasıyla Hz. Âdem, Hz. Yahya, Hz. Yusuf, Hz. İsa, Hz. İdris, Hz. Harun, Hz. Musa, Hz. İbrahim ile görüşen Hz. Muhammed; oradan biri doğuya biri batıya açılan, akikten iki kapısı olan Beytül-Ma'mûr'a gelir ve oradan Sidre'ye çıkar. Allah Hz. Muhammed için içinde süt, şarap ve bal olan üç kâse gönderir ve istediğini içebileceğini söyler; Hz. Muhammed sütü içer. Büyük bir altın döşek şeklinde Refref gelir ve ona biner. Cebrail kendisine buradan sonra izin olmadığını söyler. Hz. Muhammed Refref'le cenneti gezer, ardından arşa çıkar. Hz. Muhammed korkuya kapılırken 12 hicabın (perde) içine girer. Bunlar kudret, azâmet, minnet, rahmet, saadet, kerâmet, menzilet, hidâyet, nübüvvet, rifat, heybet ve şefaata perdeleri şeklinde sıralanır. Bu perdelerden geçerek Kavseyn'e varır. Bu makamda Cebrail, Rabb'ine selam ver, der. Bunun ardından Hz. Muhammed ve Allahu Teala konuşmaya başlar. Bu konuşma eserde geniş yer tutar.

Hz. Muhammed ile Allah arasında geçen konuşmalar Hz. Ali'den naklen anlatılır. Hz. Muhammed, ümmeti için şefaata diler; ona küfür ve şirk dışındaki günahların bağışlanacağı müjdelendir. Bakara suresinin son iki ayeti nazil olur. Elli vakit namaz farz kılınır. Hz. Muhammed Allah'a amelini efdalini sorarken Allah kulunda görmek istediği dört özelliği söyler. Dili ve kalbi kirden saklama, oruç, dünyayı sevmeme, fakire yakın olma gibi özellikler anılır. Fakiri soran Hz. Muhammed'e Allah, aza sabr edip aç uyuyan, yalan söylemeyen kimseyi tarif eder. Ehl-i dünyanın çok güldüğü, nefsi emmaresine kul olduğu, Allah'tan korkmadığı ve kendini beğendiği ifade

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

edilir. Üç kul zikredilir ki bunlar ibadet etmeyen, hep yarın ne yiyeceğini ve Allah'ın Rezzâk olduğunu unutanlardır. Ahiret ehlinin Allah'a yakın olmaları, nefisleriyle cihat edişleri, Allah'tan hayâ etmeleri, dünya zevki istemeyişleri, Allah'ı zikretmelerine değinilir.

Zahidler üzerine sorulan suale verilen cevapta zahidlerin övünmedikleri, cennet ve cehennem hesabı yapmadan Allah'ı istedikleri ve hesap günü bunlara hesap sorulmayacağı belirtilir. Allah; âbid ve salihleri de haramdan kaçan, boş işlerle uğraşmayıp susan ve kalbini açan, Allah'tan korkan ve utanan, eski giyen, az yiyen, dünyaya buğz eyleyen, Allah dostlarını seven, tevekkül eden, az gülen, mescide sürekli giden, Allah'ı zikreden, nefis ve isteklerinden kaçan, ilimle uğraşıp âlim ve fakiri öven, günahlardan kaçan insanlar olarak tavsif eder. Yine bu konuşmada Allah'ın sevdiği kullarda görmek istediği şeyler ifade edilir. Dünyayı seven kulun, Allah'ı sevmeyeceği belirtilir.

Hiz. Muhammed Allah'la konuşmasından sonra yeryüzüne yöneldiğinde Hiz. Musa ile görüşür. Hiz. Musa Hiz. Muhammed'e Allah'ın kendisine neler verdiğini sorar. Hiz. Muhammed Allah'ın kendisine lütuflarını anlatır ve elli vakit namaz verdiğini ekler. Hiz. Musa elli vaktin ümmetine zor geleceğini Allah'a yalvarıp vakitleri azaltmasını tavsiye eder. Hiz. Muhammed'in isteği üzerine Allah on vaktini bağışlar. Hiz. Muhammed, Hiz. Musa'ya namazın kırk vakte indiğini söylese de Hiz. Musa Allah'a yalvarıp kırk vakti azaltmasını söyler. Bu gelip gitmeler sonunda elli vakitlik namazın beş vakte indiği, Allah'ın on vaktin ecrini bir vakte verdiğini belirtilir.

Hiz. Muhammed oradan Sidre'ye ulaşır, sonra cenneti temaşa eder, gök ehli ile vedalaşır yeryüzüne Mescid-i Haram'a gelir.

Sabah olduğunda mi'râc hadisesi insanlar tarafından duyulur, Ebu Cehil halkı toplar. Hiz. Muhammed Kudüs'e gittiğini, oradan göğe yükseldiğini Allah ile konuştuğunu söyler. Bu haber Hiz. Ebu Bekir'e ulaştığında Ebu Bekir inanır. Orada bulunanlar Hiz. Muhammed'e Kudüs'ü sorarlar, o da Allah'ın yardımıyla Kudüs'ü anlatır. Yolda kabile görüp görmediğini sorduklarında onlarla Ruha'da karşılaştığını, Ten'im denilen yerde su içtiğini, bardağı ters kapadığını, başlarında kül renkli bir deve olduğunu anlatır. Kervan geldiğinde gerçekten de Hiz. Muhammed'in anlattığı deve kervanın önünde yürümektedir. Hiz. Muhammed mi'râcda Allah'ın ümmetine lütuflarını anlatır. Armağan soranlara beş vakit namaz olduğunu söyler. Bunun dışında cömertlik, istediğini Allah'tan isteme, Allah'tan korkma, hayâ, Allah'a hizmet, Allah'ı tam tasdik şeklinde altı armağanı olduğunu belirtir.

Eserin 259. beytinden itibaren Hiz. Âdem, Hiz. Nûh, Hiz. İbrahim, Hiz. İsmail, Hiz. Musa, Hiz. İsa, Hiz. Davud, Hiz. Yunus, Hiz. Hızır ile Hiz. Muhammed'e verilen nimetler karşılaştırılır. Bunlar Hiz. Muhammed'in ağzından mi'râcda Allah'a sorduğu sorulara aldığı cevaplar olarak anlatılır.

Ebu Cehil insanları çevresine toplar ve Hiz. Muhammed'den söyledikleri doğruysa ayı ikiye bölmesini ister. Hiz. Muhammed Allah'ın izniyle ayı ikiye böler, ay daha sonra birleşir. İnsanların çoğu bu mucizeden sonra Hiz. Muhammed'in anlattıklarına inanmıştır.

Hiz. Muhammed'e rûh, Kehf ve İskender'in manası üzerine sorular sorarlar. O da yarın anlatırım, der. Bunun üzerine kendisine bir süre vahiy gelmez. Daha sonra bu soruların cevaplarını insanlara anlatır; kimi inanır, kimi inkâr etmeye devam eder.

Eserin son bölümünde Hâfız Ömer, onun ümmetinden olduğu için şükürler eder; okuyan ve dinleyenin mutlu olmasını diler. Eserin yazılış tarihi 312. beyitte belirtilir. Allah'tan bağışlanma dileyen şair, Hiz. Muhammed'in âl ve ashâbı ile enbiya ve bütün müminler için de af diler ve Allah'a şükürle eserini tamamlar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Eserin tespit edilebilen nüshaları

Kitabın bilinen dört nüshası vardır. Bu nüshalardan ilk ikisi Metin Akar'ın çalışmasında tespit edilmiş olanlardır. Nüshalardan ilki Millet Kitaplığı Ali Emirî Bölümü Mnz. 1375, diğer nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 7390, bir diğeri Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 7277-1, son nüsha ise Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 9175 numarada kayıtlıdır. Nüsha farkları gösterilirken okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla ilk nüsha için AE, ikincisi için İÜ, üçüncüsü için MK-1, sonuncusu için MK-2 kısaltması tercih edilmiştir. İlk iki nüshanın fiziksel özellikleri birbirine yakındır. İkisi de harekeli nesihle yazılmış, her sayfa 13 satır, toplam 13 varak tutarındadır. Millet Kitaplığı nüshası cetvelsiz iken İstanbul Üniversitesindeki nüsha cetvellidir. MK-1 ve MK-2 nüshaları da harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. MK-1 nüshası cetvelsiz iken MK-2 nüshası cetvellidir. MK-1 nüshası 11 satır, 15 varak; MK-2 nüshası 13 satır, 13 varaktır. MK-1 nüshasında kimi sayfalar üst tarafından nem aldığından mürekkep dağılmıştır. MK-2 nüshasının bazı varakları hasar görmüş, sayfaları dağınıktır. Nüshalar değerlendirildiğinde İÜ, MK-1 ve MK-2 nüshaları aynı kaynaktan, AE nüshası farklı bir kaynaktan gelmiştir, sonucuna ulaşılabilir. MK-2 nüshası Hâfız Ömer adına kayıtlı iken MK-1 nüshası için katalogda müellif belirtilmemiştir. *Mi'râciye*'nin çeşitli kitapların içinde farklı nüshalarının da olabileceği unutulmamalıdır.

Mi'râciye'nin toplam beyit sayısı 319'dur. AE nüshasında 303. beyit eksik olup beyit sayısı 318'dir. İÜ, MK-1 ve MK-2 nüshalarında 21, 22, 23 ve 305. beyitler eksiktir, üç nüshanın beyit sayısı da 315'tir. Nüshaların varak numaraları metnin solunda köşeli parantezle gösterilmiştir.

[AE, İÜ, MK-1, MK-2 1b]

Mi'râciyye¹⁸

Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

- 1 Allāh adın diyelim hoş evvelā
Birdir ol kim şübhe yok ma'lūm ola
- 2 *Zikr-i lā ilāhe illallāh* ile
Kalbini tezyīn iden ma'mūr ola
- 3 Hāmdü lillāh diyelüm her hāllere
Şükr iden aḥvāline devlet bula
- 4 Hem şalāt-ile selām olsun müdām
Sırr-ı *erselnāk* olan maḥbūb kıla
- 5 Ol Muḥammed 'ayn-ı rahmet şānına
Şevk ile 'aşk ile her bār eş-şalā

¹⁸ AE, İÜ ve MK-2 nüshalarının başında "Hāzihî Mi'râciyye min te'lîf-i 'Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî ḥaṭîb-i şāhzāde Sultān Muḥammed ṭābe şerāh" ifadesi yazılıdır. MK-1 nüshasında "Hāzihî Mi'râciyye" yazmaktadır.

1 Allāh adın diyelim hoş: Diyelüm hoş Tañrı birdir İÜ, MK-1, MK-2.

2 ma'mūr: ḥandān İÜ, MK-1, MK-2.

3 devlet bula: merzūk ola AE.

5 rahmet: MK-1'de yok.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 6 Eyyühe'l-iḥvān açın ƙalb ü ƙulaƙ
Şerḥ-i mi'rāc-ı Nebī'dir bu sebaƙ
- 7 Cān u dilden diñleyen bula şevāb
Hem şefā'atden aña açıla bāb
- 8 Bu 'Ömer muḥtāca iḥvāndan du'ā
Fātiḥa ihdā iden raḥmet bula
- 9 Cümle maḥlūƙātdan evvel ol Ḥudā
Ḥalk idüp nūr[n] Ḥabīb'in ibtidā
- 10 Şoñra mevcūdātı andan Ādem'i
Çevresinde rūḥ-ı zürriyyātını
[MK-2 2a]
- 11 Cümlesi ol nūra 'āşık oldılar
Kimi nūrın kimi zātın gördiler
[MK-1 2a]
- 12 Kimisi gökde kimi cennetde hep
Muntazırlar görmesin idüp taleb
[AE, İÜ 2a]
- 13 Vaƙta kim ol nūr emr-i Ḥaƙƙ-ıla
Aḥmed'e Ādem'den indi naƙl ile
- 14 Ƙışşası meşhūr ki ol teşrīf idüp
'İzz ü ikrām mu'cizātla büyüyüp
- 15 Geldi ol vaƙte ki ma'sūƙ 'āşıƙa
Buluşup rif'atle göklere çıƙa
- 16 Sırr-ı a'ḫaynāk Muḥammed'dir elā
Şevƙ-ıla 'aşƙ-ıla ola eş-şalā
- 17 Rāvīler mi'rāc otuz dördtür didi
Biri cismānī ƙalan rūḥān'idi
- 18 Ka'be'niñ ğarb cānibind'olan dīvār
Ṭayanupdı bir şeb onda ol nigār

6 sebaƙ: sübaƙ M.

8 ihdā: iḥsān İÜ, MK-1, MK-2.

11 nūrın: nūrın İÜ, nūruñ AE, MK-1, MK-2.

13a Vaƙta: Vaƙtā MK-1; 13b Hicret idüp Ādem'e vü silsile İÜ, MK-1, MK-2.

16 Şevƙ-ıla: Şevƙ ile AE.

18 Ṭayanupdı: Mużtacı'dı İÜ; MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 19 Meh Receb yigrmi yedinci gicesi
Geldi yatsu vaḳti Cibrîl ḥocası
- 20 Hem getürmiş ol Burâḳ'ı k'ol aḫa
İbtidâ binmişdi İbrâhîm ata
- 21 Kara gözlü hem zeberced ḳulağı
Zülfi nûrından münevver yanağı
- 22 Pek güzel boynuzları hem alnı aḳ
Yüzü insân yüzüdür ḳudrete bak
- 23 Ḳuyruğı dırnağı şekl-i gâv idi
Şanki ḳara yâḳût aḫmer ḫav idi
- 24 Didi Cibrîl Ḥaḳ seni da'vet ider
Hem selâm itdi ḳavuşmaḳlık diler
- 25 Ḥutdı yardı gögsini göbege dek
Yüregın ḳıḳardı yudı ol melek
- [MK-1 2b]
- 26 Bir legen içinde kim altundı ol
Ḥolu îman u ḫikem hem nûrı bol
- [MK-2 2b]
- 27 Bunları ḫoldurdu ol şadra girü
Ḳodı ḳalbi yerine ki yok zoru
- 28 Binmek istedi o dem ata Resûl
Ḥurmadı at didi Cibrîl uşlu ol
- [AE, İÜ 2b]
- 29 Rûz u şeb 'aşḳ-ıla iderken firâḳ
İşte ḳavuşduñ sevin dur ey Burâḳ
- 30 Didi Burâḳ ben şefâ'at dilerim
Ben de ümmetlige ruḫşat dilerim

19 Meh: Mâh AE; ḥocası: dâcesı AE.

20 İbtidâ binmişdi: Binmiş-idi öñden İÜ, MK-1, MK-2.

21, 22 ve 23. beyitler İÜ, MK-1, MK-2'de yok.

24 ḳavuşmaḳlık diler: görüñmek emr ider AE.

25 yudı: yudu MK-2.

26 altundı: altun idi İÜ, AE, MK-1, MK-2.

27 şadra: ḳalbe İÜ, MK-1, MK-2.

30 Ben de ümmetlige ruḫşat: Ümmetine ben de vuşlat İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 31 Görd'ışāret dilegi olduĝuna
Sevinüben tırdı binmek uğruna
- 32 Pes binüp uds'a yöneldi ikisi
Şöyle hızla ki görünmezdi izi
- 33 Gider iken geldi şaĝından bir ün
Yā Muħammed tır ilerü gitme dön
- 34 Tırmadı ol yine şolundan nidā
Geldi kim der tır varam ey zü'l-hüdā
- 35 Baķmayınca bu nidāya ol zamān
Geldi öñünden bir 'avrat hūb cenān
- 36 El uzadıp didi döngil bu yaña
Gıtdüĝüñ yol toĝrı degil hayf saña
- [MK-1 3a]
37 İ'tibār itmeyüben uds'e gelüp
Bāb-ı Akşā'ya Burāk'ı baĝlayup
- 38 Viridi Cibrīl'e bu aħvālden haber
Didi Cibrīl şaĝa baķsaydıñ eger
- 39 Ümmetiñ Yahūdī olurdu tamām
Ger şola baķsañ Naşārā idi 'ām
- [MK-2 3a]
40 ıl şükür Hāķķ'a saña itdi kerem
Kim ba'ıd olmadı dīninden ümem
- 41 Görünen hūb 'avrat ol dünyā idi
Tırsañ ümmet hep aña uyar idi
- [AE, İÜ 3a]
42 İmdi anda iki tas gönderdi Hāķ
Biri ħamr u biri bal şāf u revāk

31 Görd'ışāret: Old'ışāret İÜ, MK-1, MK-2.

34 şolundan: şoldan bir AE.

35 hūb: hūb İÜ; cenān: cenāb İÜ, AE.

36 Gıtdüĝüñ: Gıtdüĝüñ AE; hayf: hayf AE.

39a baķsañ: baķsan M; 39b Şola baķsan gavr olurdu ħāş u 'ām AE.

40 Hāķķ'a: kim Hāķķ AE.

41 hūb: hūb İÜ, MK-1, MK-2; tırsañ: tırsan M; hep aña uyar: dünyā ehl'olur İÜ, MK-1, MK-2.

42 ħamr u biri bal: şüt biri ħamr İÜ.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 43 Didi Cibrîl ikisinden birin iç
Feyz-i Hâk'dır saña bu yok gayra hiç
- 44 Balı alup içdi didi Cebre'îl
Güzel iş itdiñ henî'en yâ hâlîl
- 45 Hâmri içseñ 'aşî olurdu ümem
İt şenâ kim itmedi Hâk saña kem
- 46 Emr-i Hâk'la enbiyânîñ rûhları
Karşu gelüp gördiler bu hâlleri
- 47 Hem melekler hem muşarrebler bile
Dañ İslâm bir yigit hûb şekl-ile
- [MK-1 3b]
- 48 Cümlesi görüşdi şaf şaf şuruban
Didi İslâm armağanım saña ben
- 49 Mescid-i Akşâ'da kılmağa namâz
Oldu gaybdan bir iķâmet hûb-âvâz
- 50 Didi İbrâhîm'e Aħmed ol imâm
Cebre'îl didi ki kıl sensin imâm
- 51 Çün bu emre istikâmet eyledi
Geçdi mihrâba imâmet eyledi
- 52 Hem namâzdayken bular Mi'râc konup
Bir ucı yerde biri göge irüp
- [MK-2 3b]
- 53 Bu o mi'râcdır ki rûhlar çıkdılar
Di göge kim yerlerin bıraķdılar
- 54 Tekmîl olunca namâz rûhlar uşul
Baķdılar göge yapılmış ulu yol

43 bu: MK-1'de yok.

44 Balı: Südi; didi Cebre'îl İÜ, MK-1, MK-2; Güzel iş itdiñ: Didi hoş vardıñ İÜ, MK-1, MK-2.

45 İt şenâ kim: Kıl şenâlar AE.

49 Akşâ'da: Akşâ'ya MK-1.

50 Didi: Rûh-ı; AE; Aħmed: didi AE; Cebre'îl: Cibrîl MK-1; Cebre'îl didi ki kıl: Didi Cibrîl kıl aħî AE.

51 istikâmet: hûb itâ'at AE; imâmet: iķâmet MK-1.

53 Di göge kim yerlerin: Göge kim tende yerin AE.

54 uşul: hemân İÜ; Baķdılar: Gördiler İÜ, MK-1, MK-2; yapılmış ulu yol: kurulmuş nerdibân İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- [AE, İÜ 3b]
- 55 Hep vedā'laşup çü şaf şaf gitdiler
Rāvīler böyle rivāyet itdiler
- 56 Çün tecellī aña itmişdir İlāh
Şevk-ıla 'aşk-ıla her bār eş-şalā
- 57 Çıkdı dünyā gögüne evvel Rasūl
Dağ idüp kapusın itdiler kim ol
- 58 Cebre'ıl didi Muḥammed geldi aç
Didiler peygamber oldu mı o tāt
- [MK-1 4a]
- 59 Oldı deyince kapuyı açdılar
Ehl-i gök Ādem'le qarşu çıkdılar
- 60 Didi Cebrā'il selām vir yā Rasūl
Ādem atana ve uğrayana yol
- 61 Viridi Ādem'e selām hem cümleye
Kıldılar ikrām u gitdi üst göge
- 62 Dağ-ı bāb itdi didiler kimdir o
Didi Cibrīl geldi Aḥmed ḥüb-rū
- 63 Mürsel oldu mı didiler didi bel
Didiler buyur açıkdır kapu gel
- 64 Yaḥyā İbrāhīm daḥı ehl-i semā
Qarşu geldiler didiler merḥabā
- 65 Hep ṭabāqāt-ı semāya böylece
Çıqup istikbāl olundı ol gice
- [MK-2 4a]
- 66 Yūsuf üçüncide 'İsā rābī'i
İdrīs ü Hārūn idi der-ḥāmisi
- 67 Mūsā altıncıda baş idi bular
Ehl-i göge kim aña buluşdılar

55 çü: AE'de yok.

56 tecellī: tecellā MK-1.

57 evvel: ol MK-1; Dağ idüp: Kağdılar AE.

63 Kapuyı açup didiler yūri gel İÜ, MK-1, MK-2.

64 İbrāhīm: İsmā'ıl AE; didiler: MK-1'de yok.

67 altıncıda: altıncıda kim AE.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- [AE, İÜ 4a]
- 68 Hem yedinci katda İbrâhîm idi
Merhabâ ey şâlih oğul gel didi
- 69 Geldi andan Beyt-i Ma'mûr'a o yâr
Ol 'aķıkdendir iki kapusu var
- [MK-1 4b]
- 70 Biri şarka biri garba açılır
Dâ'im içinden melek gider gelür
- 71 Çıkdı andan Sidre'ye kim yaprağı
Fil kulağı gibi hem misk toprağı
- 72 Yemişi gelürdi yüz elli rıtıl
Hem göğünden iki şu olmuş sebîl
- 73 Didiler Nîl ü Furat'dur bu şular
Kim gelüp dünyâya cennetden aķar
- 74 Gördi hem iki şu gizlüce aķar
Kevşer ü rahmet şuları ol neher
- 75 Yolladı üç kâse aña Zü'l-celâl
Biri süt biri şarâb birisi bal
- 76 Didi muhtârsın birin iç ey habîb
Südi içdi oldu dertlere şabîb
- 77 Didi Cibrîl kuvvet-i İslâm bulup
Olduñ istikrâr-ı tevhid ile hûb
- 78 Bir büyük altun döşek geldi aña
Refref-i aķzar denilmiş ad aña
- [MK-2 4b]
- 79 Binüp aña didi Cibrîl'e hemîn
Yoldaş ol baña karındaşım emîn
- 80 Altı yüz kanadın açdı Cebre'il
Didi gitmege izin yok baña bil

70 içinden: içinde MK-1; melek: melekler M; gider gelür: çalılır AE.

71 hem: MK-2'de yok; misk: mişk AE, MK-1, MK-2.

75 aña: anda AE.

77 kuvvet-i: fıtrat-ı İÜ, MK-1, MK-2.

80 Cebre'il: Cibrîl MK-1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

[AE, İÜ 4b; MK-1 5a]

- 81 Gitdi andan cenneti gezdi Rasûl
Taşları lü'lü' türâbı miskdi ol
- 82 Geldi andan kürsiye andan Rasûl
Çıkdı 'arşa itdi Refref'den nüzûl
- 83 Baqdı etrâfına havf itdi hem ol
Şâret itdi Cibrîl aña toğrı yol
- 84 Didi bunda ben ğarîbem yâ Kerîm
Didi Cibrîl qorqma git sensin selîm
- 85 Hiç ğarîb olur mı maĥbûb-ı Hudâ
Cümle ĥalk nûruñla bulmuşdur şafâ
- 86 Taldı on iki ĥicâb içre o şâh
İbtidâ kudret ĥicâbı oldı râh
- 87 Şoñr'azamet şoñra minnet perdesi
Şoñra raĥmet hem sa'âdet perdesi
- 88 Hem kerâmet menzilet ĥicâbları
Hem hidâyetle nübüvvet illeri
- 89 Rif'at ü heybet şefâ'at bi't-tamâm
Bu ĥicâblardan geçüpdür ol hümâm
- 90 Bu ĥicâblarda evel tırmuşdı nûr
Şoñra zâtıyla geçüp buldı sürür
- 91 Sırr-ıla rûĥuñ bularda terk idüp
Gitdi maĥsûsât o şâfî nûr qalup

[MK-1 5b]

- 92 Çünkü bildi cümle ĥalk anı 'ulâ
Şevq-ı cân ile diyelim eş-şalâ

81 miskdi: mişkdi İÜ, MK-2.

82 itdi: etdi İÜ, MK-2; kıldı MK-1.

83 Baqdı: Baqınup AE; hem: AE'de yok; Şâret: İşâret MK-2.

85 şafâ: vefâ AE.

87 'azamet: 'azmet İÜ, MK-1, MK-2.

89 heybet: hey't İÜ, MK-1, MK-2; geçüpdür: mürür itdi İÜ, MK-1, MK-2.

90 ĥicâblarda evel: ĥicâblar içre ilk İÜ, MK-1, MK-2.

91 qalup: olup İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- [MK-2 5a]
93 Bu hicâblardan varup kavseyne ol
Belki *ev-ednâ* dîvâna tûrdı ol
- [AE, İÜ 5a]
94 Vir selâmıñ Rabb'îne deyü nidâ
Eyledi Cibrîl işitdi Muştafâ
- 95 Et-taḥiyyât okudı tâ ṭayyibât
Es-selâmü didi Ḥaḫ tâ berekât
- 96 Muştafâ şâlihler vü kendiye
Diledi olsun selâmı cümleye
- 97 Pes şehâdet itdi Cibrîl bi's-sürür
Didi Allâh bir Muḫammed ḫak durur
- 98 Ḥaḫ ḫitâb itdi ki Tañrı'n bil benem
Kes ümîdin ğayrıdan dostum benim
- 99 Gel benimle şöḫbete eyle şürü'
Yine idersin baña âḫir rücü'
- 100 Mürsel itdim dünyâya da'vet için
Kılma ta'ḫîl ḫalbini dünyâ için
- 101 Didi Allâh ümmetin cürmini 'afv
Küfr ü şirkden ğayrısın kıldım mu'âf
- 102 İki âyet eyledi irsâl aña
Evvelidür *âmene'r-rasûl bimâ*
- [MK-1 6a]
103 Günde elli vaḫt namâz itdi 'aṭâ
Vir ḫaber ümmetine didi Ḥudâ
- 104 Daḫı söyledi aña çok sırrı Ḥaḫ
Baḫ cemâlim gör didigidir muḫâḫ
- 105 Çün cemâlin aña gösterdi İlâh
Diyelim şevḫ-ı cemâle eş-şalâ
- 106 Ḥazret-i 'Alî rivâyet eyledi
Kim Muḫammed şordı Rabb'inden didi

97 itdi: etdi MK-2.

98 benem: benim İÜ, MK-1; benim: benem İÜ, MK-1.

102 irsâl: i'tâ AE.

105 cemâlin: cemâliñ M.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

[AE, İÜ, MK-2 5b]

- 107 Efdal-i a'mâl nedir yâ Rab buyur
Didi şabr ile tevekküldür a nür
- 108 Halka 'arz itmeyeler hiç hâcetin
İktifâ ide helâlden kıletin
- 109 Didi hem seven benim 'çün 'âlemi
Ben dağı sevüp virem cemâlimi
- 110 Haşr idem anlarla hem kılam nazar
Oldılar zîrâ rızâmda ber-çarâr
- 111 Didi yâ Aḥmed dilerseñ beni sen
Zâhid ol dünyâdan i'râz eyle sen
- 112 Âhiret istemege kıl rağbeti
Zühd ü rağbet nicedir yâ Rab didi
- 113 Haḫ didi az eyle eşvâb ekl ü şürb
Ḳoma yarına zahîre devşürüp

[MK-1 6b]

- 114 Didi yâ Aḥmed şabîler gibi sen
Ne görürseñ itme meyl isteyüben
- 115 Eyle zıkrım ḫalvet it dünyâyı at
Didi emr eyle bir iş kılam şebât
- 116 Didi giceñ gündüz it günün gice
Âh [u] zâr it az uyu gezme gice
- 117 Didi yâ Aḥmed ḫulumda dört ḫişâl
Olsa cennetde bulur 'izz ü kemâl
- 118 Didi nedir didi dilin şaḫlaya
Dağı ḳalbin ḡıll ü ḡışdan şaḫlaya

111 dilerseñ: dilersen M.

113 Haḫ didi: Didi Haḫ AE.

114 şabîler: çocuklar İÜ, MK-1, MK-2; görürseñ: görürsen M.

115 emr eyle: Aḥmed vir İÜ, MK-1, MK-2.

116 gice: hiçe AE.

117 bulur 'izz ü kemâl: virem ben aña mâl İÜ, MK-1, MK-2.

118 ḳalbin: ḳalbiñ M.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 119 Hem oruçla hâlvet itse ümmetiñ
Nûrî artar göziniñ hem kalbiniñ
[AE, İÜ 6a]
- 120 Güç kolay dünyâ işin kayırmasa
Olsa maḥzûn dâ'imâ ḥaḳ söylese
[MK-2 6a]
- 121 Bilsün ol nazar idem her dem aña
Ḳulluḳ itsün pek yaḳındır ol baña
- 122 Daḥı cennetde bir ev var incüdan
Ḥâş ḳulum girer aña ey nûr-ı ten
- 123 Günde yetmiş kez nazar ḳılsam gerek
Hem anıñla anda söylesem gerek
- 124 Zevḳ ide cennet ni'amlarıyla heb
Didi Aḥmed kimdir ol yâ Rab 'aceb
[MK-1 7a]
- 125 Didi sevmez dünyâyı zindân bilüp
Hem müdâm oldı fuḳarâya muḥîb
- 126 Kim ki faḳrî sevse sevilir baña
Yoḥsula yaḳın olan olur baña
- 127 Didi kimdir ol faḳîr yâ Rab buyur
Didi aza şabr ider hem aç uyur
- 128 Ḥâlini dimez ve söylemez yalan
Darḡın olmaz baña ider el-amân
- 129 Ağniyâdan ḳaç ṭonanma hem libâs
Ḥûb ta'am yeyüp ḳoma göñline pas
- 130 Ehl-i dünyâyı muḥabbet itmegil
Âhîret sev ehlini hem gözlegil

119 Hem oruçla: Açlıḡ-ıla İÜ, MK-1, MK-2.

122 Daḥı: Didi İÜ; ey: MK-1'de yok.

123a ḳılsam gerek: ḳılam aña İÜ, MK-1, MK-2; 123b Söylerim anda aña k'ider şenâ İÜ, MK-2; Söylerim aña ki ider şenâ MK-1.

124 heb: hem AE; 'aceb: bilem AE.

126 Kim ki faḳrî: Hem faḳîri İÜ, MK-1, MK-2.

127 ol: ḥûb AE.

128b Küsmez ol Rabbisine ider amân İÜ, MK-1, MK-2.

129 Ağniyâdan ḳaç: Baḳma ḡâfil mevle AE; hem: hep MK-2, AE'de yok.

130 itmegil: etmegil İÜ, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 131 Didi yā Rab ehl-i dūnyā kim durur
Bildir aḥret ehlini hem kim durur
- 132 Didi Allāh ehl-i dūnyā çok güler
Çok yer uyur hem ‘alāyık cem’ ider
[AE, İÜ 6b]
- 133 Rāzī olmaz Hāḫ sözi itmez kabūl
Nefs-i emmāresine olmuş o ḫul
[MK-2 6b]
- 134 Şol ki benden ğāfil oldı ḫorkmayup
Duzah içre ḫaldı rāḫat bulmayup
- 135 Kendi zu‘mında ‘aḫılluyım şanur
Cāhil aḫmaḫdır ki kendin begenür
[MK-1 7b]
- 136 Daḫı üç ḫul bir ‘aceb işde durur
Kim ‘ibādet ider uş bilmez nedür
- 137 Ne bilür kime dīvān durmuşdur ol
El açup maḫlūb kimden bilmez ol
- 138 Hem ikinci ḫul ider fikr-i ğidā
Der yarın n’idem buğünden mā-‘adā
- 139 Ğaflet idüp unudur Rezzāḫlıĝım
Hem gözetmez şālişī ḫoşnūdluĝum
- 140 Şorduñ aḫret ehlini yā Murtażā
Onlar oldur benden olmazlar cūdā
- 141 Hem nefisleriyle eylerler cihād
Baş egüp baña iderler inḫıyād
- 142 Benden iderler ḫayā hem ağlayu
Her belāya şabr idüp el bağlayu
- 143 Beni bildikleri vaḫitden berü
Zevḫ-ı dūnyā istemezler yalvaru

132 Didi Hāḫ oldur ki dūnyā ehli çok / Ehli olur hem güler uyur o çok İÜ, MK-1, MK-2.

133 itmez: etmez İÜ, MK-2; olmuş o ḫul: ḫul olmuş ol AE.

135 ‘aḫılluyam: ‘aḫılluyım AE, İÜ, MK-2.

136 ‘ibādet ider uş: namāz ḫılar velī İÜ, MK-1, MK-2.

140 Şorduñ: Şordun M.

141 Hem: Ki AE.

142 Her: Hem MK-1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 144 Hem iderler vuşlatım zıkrını yād
Hem ider aḥrete irsek ber-murād
- 145 Bunlara kâtib meleklerdir refîḳ
Hem nebîler ola bunlara şefîḳ
[AE, İÜ 7a]
- 146 Ey ḥabîbim zâhide idem kerem
Didi yâ Rab zâhidiñ kimdir bilem
[MK-1 8a, MK-2 7a]
- 147 Didi yoḳdur bunlarıñ fâḥir ṭonu
Mâl ü evlād bâḡ u ev yoḳ bil bunu
- 148 Ki yoḡ olursa bular ḡam yiyeler
Ehl-i dünyâ gibi çoḡ söyleneler
- 149 Ne ṭamudan ḥavf ider n'ister cinân
Şun'ıma baḳup ben'isterler hemân
- 150 Didi bunlara ḥisâb göstermeyem
Dört kaḡu açam ki ḡayra virmeyem
- 151 Bir kaḡudan gele hediyem müdâm
Hem birinden göreler beni tamâm
- 152 Hem birinden ṭamuyı seyr ideler
Göreler ehli yanar şükr ideler
- 153 Daḡı gele bir kaḡudan ḥürîler
İşbu dörtden dürlü lezzet bulalar
- 154 Didi Aḡmed ümmetimden mi bular
Didi Ḥaḳ ümmetden oldı ba'zılar
- 155 Lâkin oldı enbiyâdan ekşeri
Ümmetinden de olan şâlihleri
- 156 Didi çoḳdur ḡayrı ḡalkdan ümmetim
Zâhidi niçün az oldı ey Kerîm

144 iderler: ider AE; ider: iderler İÜ, MK-1, MK-2.

148 yiyeler: yeyeler İÜ, MK-1, MK-2.

150a Bunlara yoḳdur ḥisâb kaḡrinde hem AE.

151 tamâm: müdâm İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 157 Didi yā Aḥmed bular şekk itdiler
Hem yaq̄in idüp boyun egmediler
[MK-1 8b]
- 158 Pes du‘ā kıldı işidüp bunları
Sağla yā Rāb didi bu zāhidleri
[AE, İÜ 7b]
- 159 Ümmetinden daḥı çok zāhid ola
Tā ki yüzleri ḥaşirde ağ ola
[MK-2 7b]
- 160 Didi yā Aḥmed bilür misin ‘aceb
‘Ābid ü şāliḥ kim oldı rüz u şeb
- 161 Didi yā Rab bilmezem buyur n’ola
Didi anda kim yedi ḥaşlet ola
- 162 Biri vera‘dır ḥarāmlardan қаça
Hem ikinci şamt ile қalbin аça
- 163 Ol ki mālāya‘nidir söylemez ol
Hem üçünci қorḥudur kim ağlar ol
- 164 Benden ider ḥavf ağlar rüz u şeb
Hem ḥayā dördüncisidir қıl taleb
- 165 Hem beşinci eski geymek az yemek
Sādisidir dünyāya buğz eylemek
- 166 Hem yedinci sevmek oldı dostlarım
Zīrā ben anları sever ararım
- 167 Dirse ben Ḥaqq’ı severim bir kişi
Rüz u şeb olur ‘ibādet her işi
- 168 Hem tevekkül ider ağlar az güler
Mescidi ev idinür zikrim ider

157 yaq̄in: şıdıқ AE.

158 Zāhidin ümmet için itdi du‘ā / Didi ḥıfz it bunları zid Rabbenā AE.

160 bilür misin: ider misin AE.

162 şamt ile қalbin: şumt ile қalbiñ M.

163 Hem üçüncü қorḥudur: Қorḥudur üçüncisi İÜ, MK-1, MK-2.

165 buğz: ḥışm İÜ, MK-1, MK-2.

167 Dirse: Derse AE; severim: sevdim MK-1, MK-2.

168a Ṭayanup emriñ baña teslīm ider AE.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

[MK-1 9a]

- 169 Korkar ol benden rızâm gözler müdâm
Hem kaçar nefis ü hevâsından tamâm
- 170 'İlm şâhib idinür hem pek sever
'Âlimi yohsulları dâ'im öger
- 171 Zühdi yâr ider günâhlardan kaçar
Şamt ider hırka giyer ihlâş içer

[AE, İÜ 8a]

- 172 'Aşkîma düşer ider tesbîh beni
Pâk ider mezmûm olandan qalbini

[MK-2 8a]

- 173 İder 'ahdine vefâ va'din öder
Hem 'ibâdetde huzû' huşû' ider
- 174 Yerlü yerince idüp umar şevâb
Bilmege sa'y ider andan nice bâb
- 175 Bu şîfatlar bir qulumda buluna
'Âbid oldur kim gelür hep yoluna
- 176 Didi yâ Aḥmed qulum kılsa namâz
Hem oruç tıutup ta'âmın itse az
- 177 Olsa 'uryân 'âlim olsa dînine
Yarın ol cennetde kimdir biline
- 178 Didi yâ Aḥmed vera'la ol müdâm
Zîrâ oldur evvel âḥir hep rızâm
- 179 Feth ü keşf ider 'ibâdatı vera'
Ḥaqq'a ḥalka sevdîrir şâhib(in) vera'

[MK-1 9b]

- 180 Kulluḡ on eczâdır işit toḡuzu
İstemekdir bi'l-vera' rızamızı

171 Şamt: Şamt M.

173 'ibâdetde: namâzında İÜ, MK-1, MK-2.

174 idüp: kılıp İÜ, MK-1, MK-2.

176 qulum kılsa namâz: 'ibâdet itse qul AE; ta'âmın itse az: ta'âm az itse ol AE.

177 Olsa: Geyse İÜ, MK-1, MK-2.

179 şâhibin; şâhibiñ İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 181 Hem ‘ilimdir biri ki bizi bilir
‘Ālim ü ‘āmil olan olmaz faķır
- 182 Hüs̄n ü hulķ-ıla yaķın ü şıdķ-ıla
Merħamet ķıl ħalka cūd u luķf-ıla
- 183 Anıñ-iķün ser-firāz itdim seni
Böyle iderseñ bilürsin sen beni
- 184 Nefsi aç tüt tã ki benden ķorķa ol
Eyle ilzãm ki gele ĩmãna yol
- [AE, İÜ 8b]
185 Bir ķulum açlıķı ‘ãdet eylese
Az idüp sözün dilin ħüb şaklasa
- [MK-2 8b]
186 Aña bir ħikmet virem k’itse niyãz
Nür u raħmet hem şifãdır bil o rãz
- 187 Aña şeyler gösterem hem bildirem
Kim bilemedi anı çok muħterem
- 188 Kendi ‘aybın bildirem aña tamãm
Ėayrıñ ‘aybına baķamaya o nãm
- 189 ‘İlm-i Ėaybı aña ilhãm eyleyem
Şaklayup şeytãndan i’lãm eyleyem
- 190 Hilesin şeytãn u nefsiñ öĖredem
Hem ħaķıķatle mecãzı bildirem
- [MK-1 10a]
191 Didi yã Aħmed işit diyem saña
Ėanķısıdır hiç sevilmez ķul baña
- 192 Zerre miķdãr sevse dünyãyı eger
Zinet ister hem olaydı müşteher

181 olmaz: MK-1’de yok.
183 iderseñ: idersen AE, idersin İÜ, MK-1, MK-2.
184 Zıddına git ki gele inşãfa ol AE.
186a itse niyãz: şaşa ol AE; 186b Nür şifã raħmet durur her başa ol AE.
188 ‘aybın: ‘aybıñ M.
190 ħaķıķatle mecãzı bildirem: ħaķıķat ü mecãz fark itdirem İÜ, MK-1, MK-2.
191 Ėanķısıdır: Ėanģısıdır MK-1, MK-2.
192 dünyãyı: dünyã AE; “müşteher” kelimesinin aslı “müştehir”dir, metinde kafiye için “müşteher” şeklinde harekelenmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 193 Bil habîbim baña olmaz ol yakın
Zirâ dünyâda tamâm aldı hâkın
- 194 Hıbbımıñ zevkıñ aña bildirmeyem
Kılbini kıara idem nür kıomayam
- 195 Çünkü dünyâyı seven sevmez beni
Vir haber kıullara tez bildir bunu
- 196 Rağmet olsun hem selâm olsun saña
Bunda hıatm oldu dîvân-ı kibriyâ
- 197 Da'vet it kıullarım uysunlar saña
Döndi gelmege o server enbiyâ
- [AE, İÜ 9a]
198 Çünkü manzar oldu Aħmed'e İlah
'Aşk-ıla şevk ile aña eş-şalâ
- [MK-2 9a]
199 Gelmege çün yeryüzine tıtdı yol
Bir ün işitdim didi beñzerdi ol
- 200 Şavt-ı Bübekr'e ki tırdum diñledim
Kim şalât iderdi bize añladım
- 201 Anda işitdim kıalem şavtın ki Hıak
Hıalka taqdîrin yazardı ittifaķ
- [MK-1 10b]
202 Geldi Mūsâ'ya buluşdı muħterem
Şordı Mūsâ Hıak saña n'itdi kerem
- 203 Didi Rabb'im baña çok luř eyledi
Elli vaķt-ile namâz virdi didi
- 204 Didi Mūsâ eyle tenzîlin recâ
Ümmetiñ zirâ idemezler edâ
- 205 Pes varup taħfîfiñ itdi ol recâ
Onunu bağışladım didi Hıudâ
- 206 Geldi Mūsâ'ya haber virdi Rasûl
Var girü daħı bağışlat didi ol

198 aña: AE'de yok.

204 tenzîlin: tenzîliñ M.

206 didi: dedi İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 207 Yine döndü ol girü kıldı taleb
Dağı bahş itdim onun didi Çalab
- 208 Bu gelüp gitme nice itdi zühür
Tâ ki ol elli beşe itdi mürür
- 209 Didi Mūsâ var dağı eyle recâ
Didi Aḥmed Ḥaḳ'dan iderim ḥayâ
- 210 Râzıyam beş vaḳte kim olsa ḳabül
Ümmetim ḥâşı ider anı ḳabül
- [AE, İÜ 9b]
211 Geldi Allâh'dan o yerde bir nidâ
Didi taḥfif eyledim farzım Ḥudâ
- [MK-2 9b]
212 Virdim on vaḳt ecrini bir vaḳte bil
Anda zıkr itsün beni ḳalb ile dil
- [MK-1 11a]
213 Ḳarşuladılar inerken 'arşdan ol
Merḥabâ ehlen didiler şağ u şol
- 214 Geldi Sidre'ye vü andan cennete
Geldi andan göklere baḳ ḳudrete
- 215 Ehl-i gökle yine görüşdi Rasül
Hem vedâ'laşup yere itdi nüzül
- 216 Toğrı Mescid-i Ḥarâm'a indi ol
İki sâ'atde çoḳ esrâr bildi ol
- 217 Niçün 'İsâ ḳaldı gökde kim Rasül
Döndü yire yaraşur yüksekde ol
- 218 İndi anıñ'çün tola raḥmetle yer
Cevher-i arz oldı anıñ'çün bu yer
- 219 Çün ḥalife yeryüzinde ol ola
Diyelim aña hediye eş-şalâ

209 recâ: ricâ MK-2.

210 Râzıyam: Râzıyım AE, İÜ, MK-2.

213 inerken: enerken MK-1, MK-2.

215 vedâ'laşup: vedâğlaşup AE.

216 indi: endi İÜ, MK-1, MK-2.

218 İndi: Endi İÜ, MK-1, MK-2.

219 yeryüzinde: yeryüzünde İÜ, MK-1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 220 Şubh olunca didi mi'râcın Rasûl
Duydı aşhâb hem Ebû Cehl ol melûl
- 221 Çıkdı yüksege Bû Cehl itdi nidâ
Cem' oluñ iş var deyü itdi şadâ
- 222 Cümlesi geldikde taḥkîḳ ol Rasûl
Başladı şerḥ itmege mi'râcın ol
- 223 Didi Ḳuds'e vardım andan göklere
Gördüm Allâh'ı ve söyleşdim hele

[AE, İÜ 10a; MK-1 11b]

- 224 Vardı Ebû Bekr'e mi'râcdan haber
Ḳuds'e vardım dir ne dersin didiler

[MK-2 10a]

- 225 Bî-tevaḳḳuf didi ḥaḳdır ol Rasûl
Her ne dirse inanın şadıḳdır ol
- 226 Tecrîbe itdiler anı şordılar
Ḳuds'ı vaşf eyle bize gel didiler
- 227 Şöyle ḥayretde ṭururken Cebre'il
Ḳuds'ı getürdi öñine ol ḥalîl
- 228 Baḳup aña vaşfını bir bir didi
Didiler gerçek Ḳudüs böyle idi
- 229 Kimi inkâr kimi şübhe eyledi
Kimisi idüp ta'accüb söyledi
- 230 Yolda gördüñ mi didiler ḳâfile
Didi uğradım Ruḥa'da şâf ile
- 231 Ḳondılar Ten'im'de içdim anda şu
Bardağı ters ḳapadım togrusu bu
- 232 Öñce kül renginde bir deve gelür
Yüklüdür kim bellidir hepsi bilür

220 Duydı: Döndi MK-2.

221 oluñ: olun M; itdi: ḳıldı AE.

225 dirse: derse AE.

228b Ṭuydılar anlar bu vaşfı ḥaḳ didi İÜ, MK-1, MK-2.

229 söyledi: bilmedi İÜ, MK-1, MK-2.

232a kül renginde bir deve gelür: bir deve gelür kül rengi ol İÜ, MK-1, MK-2; 232b Bağlamışlar üstüne yük didi ol MK-1; Bağlamışlar üstüne yol didi ol İÜ, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 233 Geldi ol günlerde yoldan kâfile
Önce gelür didüğü deve hele
- 234 Şordılar kâfile ehinden haber
Didüğü haķ mı Muḥammed şöyle der
- [MK-1 12a]
235 Ehl-i kâfil didi ḥāl öyle biliñ
Duydılar hep Muḥtafâ'nın ḥaķlığıñ
- 236 Çoğı inandı iden inkâr anı
İtdi işbât Muḥtafâ mi'râcını
- [AE, İÜ 10b]
237 Didi Ebü Bekr mi'râcın beyân
Et dağı kim saña n'itdi müste'an
- 238 Didi Rabb'im baña çok luḥ işledi
Ümmetim günâhını bağışladı
- [MK-2 10b]
239 Ki ḥitâb itdi hüv'allâhullezî
Raḥmet idüp yazdı levḥe hep sizi
- 240 Didi siziñ'çün melekler yalvarır
Nürâ zulmetden olasız yol varır
- 241 İtdi lâkin ba'zısından iştikâ
Ol ki ider Rabb'den ğayra bükâ
- 242 Didi ḥalk itdim odı küffâr için
Çalışurlar anda hep yanmağ için
- 243 Girü dönmeye çü yüz tutdum didi
Didim itme beni maḥrûm gel didi
- 244 Sen bilürsin gelse yoldan bir kuluñ
Armağan virir ne vire ben kuluñ
- 245 Didi ĩmân virirem 'adl itseler
Müjde it kim saña bî'at itseler
- [MK-1 12b]
246 Ķabre girdikde bol idem ol yeri
Raḥmet iderim girü olsa diri

234 Muḥammed şöyle der: Rasûlüñ didiler İÜ, MK-1, MK-2.

235 ḥāl öyle: öyledir AE; Duydılar: Duydular AE, MK-2.

241 iştikâ: iltivâ AE.

243b Maḥrûm itme diyüp oldum mev'idi AE.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 247 Gözlerin açup cemâlim göreler
Bu dediklerim hediyeyñ bileler
- 248 Böyle deyince didiler hâzırûn
Armağanıñ var mı dañı der-birûn
- 249 Didi beş vaqt-ile getürdim namâz
Kılıñ anı Tañrı'ya idiñ niyâz
[AE, İÜ 11a]
- 250 Dañı armağanım altı nesnedir
Biri cömerdlik ki seni isterdir
- 251 Cümle cömerdlerden evlâdır Hüdâ
Kim cömerdlere ider bî-had 'aṭâ
- 252 Biri dañı itse ricâlar qabûl
Ḥaḡ ki evlâdır ider andan qabûl
[MK-2 11a]
- 253 Hem biri qorqmaqdır ancak Rabb'den
Zîrâ oldur yer gök ehlin qorqudan
- 254 Biri Ḥaḡḡ'a ḡalka göstermek ḡayâ
Ḥalkdan evlâdır aña itmek ḡayâ
- 255 Hem biri ḡizmetdir Allâh'a ki ol
Ḥizmete lâyıqdır ancak var ḡul ol
- 256 Biri taṣdîḡ eylemekdir Ḥaḡḡ'ı tām
Zîrâ taṣdîḡ iden odur bî'l-kelām
[MK-1 13a]
- 257 Pes bu altı nesne ile ol Rasûl
Virdi aşḡâba feraḡ gösterdi yol
- 258 Didi hem rızḡı ṣevâbı cenneti
Va'de iden Ḥaḡ'dır itmeñ ḡafleti
- 259 Hem didi ṣordum didim ben Rabb'ime
İtdiñ iḡsân cenneti sen Âdem'e

247 Gözlerin: Gözleriñ AE; hediyeyñ: hediyen M.

249 Tañrı'ya: Rabb'ıye AE.

253 ancak: MK-2'de yok; ehlin: ehliñ M.

254 Ḥaḡḡ'a ḡalka göstermek: Ḥaḡḡ'ıñ ḡayrıdan itmek İÜ, MK-1, MK-2.

256 bî'l-kelām: fi'l-kelām İÜ, MK-1, MK-2.

257 Virdi: Verdi MK-1, MK-2; Vardı İÜ.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 260 Didi gerçi girdi Ādem cennete
Līk çıkdı düşdi encām kürbete
- 261 Lākin ey dostum saña virdim cinān
Sensin anda bākī hem saña uyan
- 262 Eylediñ Nūḥ'a gemi i'ṭā didim
Didi dünyāyı saña kıldım nedīm
[AE, İÜ 11b]
- 263 Yeryüzün kıldım seniñ hep mescidiñ
Geçe anuñla şırāṭı sâcidīn
- 264 Didim İbrāhīm'e bāğ itdiñ odı
Ümmetine nārı söndürdüm didi
- 265 Didim İsmā'īl'e virdiñ zezemi
Didi virdim saña kevşer ekremi
[MK-2 11b]
- 266 Uğrına ḳurbān anıñ itdiñ kerem
Didi virdim ümmetine çok kerem
- 267 Ki Naşārā ve Yahūd'oldı fedā
Ümmetiñ yerine girdiler oda
[MK-1 13b]
- 268 Ṭūr'da söyleşdiñ didim Mūsā ile
Didi zātıma ḳavuşduñ sen hele
- 269 Didim inzāl eylediñ Tevrāt aña
Āyete'l-kürsī didi virdim saña
- 270 Didim 'İsā'ya virüpsün Mā'ide
Didi virdim saña bī-ḥad fā'ide
- 271 Didim İncīl'i kerem itdiñ aña
Didi virdim süre-i İhlāş saña
- 272 Hem didim Dāvūd'a virdiñ sen Zebūr
Didi En'am'ı saña virdim ey nūr
- 273 Hem saña bir süre virdim k'ey ḥalīl
Yoḳdur ol Tevrāt u İncīl içre bil

264 didi: dedi AE.

266 itdiñ: etdiñ İÜ, MK-1, MK-2.

267 Naşārā: Naşārī İÜ.

269 inzāl eylediñ Tevrāt: endirdiñ o Tevrāt'ı İÜ, MK-1, MK-2.

272 "ey" kelimesinde vezin aksamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 274 Fâtiha'dır adı okuyan anı
 'Afv olup nâra haram oldu teni
- 275 Didim itdiñ Yûnus'ı hütndan halâş
 Didi oldu ümmetiñ otdan halâş
- [AE, İÜ 12a]
- 276 Didim itdiñ Hıızr'ın 'ömrini dırâz
 Didi kıldım şer' u havzıñ ser-firâz
- 277 Didi dostum hâşılı bil sen baña
 Cümleden sevgülüsün müjde saña
- 278 Ümmetinden nür-ı Hâk râzî ola
 Şevk-ıla 'aşk-ıla her bâr eş-salâ
- [MK-1 14a, MK-2 12a]
- 279 Didi Ebû Cehl bunu biz yazalum
 Ki Medîne ehli ne der sezelüm
- 280 Şoñra yazarız didi ba'zıları
 Gel şoralım Aħmed'e daħı yeri
- 281 Mekke kavmi cem' oluban geldiler
 Gerçek iseñ ayı şakķ it didiler
- 282 Gitdi ol demde Hırâ Tağı'na ol
 'Arz-ı hâcât itdi Allâh'a Rasûl
- 283 Pes gelüp Cibrîl beşâret eyledi
 Geldi Aħmed nâsa şâret eyledi
- 284 Yatsı vaķtı idi Mekke Tağı'na
 Çıkdılar diķķat idüp parmağına
- 285 Şâret itdi aya ol dem ol hümây
 Gördiler hep iki pâre oldu ay
- 286 Endi ol meh-pâre Hırâ Tağı'na
 Gitdi bir yana biri bir yanına

281 iseñ: isen M.

283 beşâret: bişâret İÜ, AE, MK-1.

284 Yatsı: Yatsu İÜ, AE, MK-1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/6 Spring 2014

- 287 Girü çıkdı birleşüp ol päreler
Ay bütün yerine gitdi gördiler
- 288 Gördi ehl-i Mekke bunı bildiler
Şâm emîri budur ancak didiler
- [AE, İÜ 12b]
289 Çoğı didiler tuğalım şer'ini
Bu Muḥammed'dir ki gördük sırrını
- [MK-1 14b]
290 Bağrı yanardı Ebū Cehl'iñ hemîn
Zâhir olsa mu'cizât-ı ol emîn
- [MK-2 12b]
291 Yazdılar Medîne'ye bunlar bunı
Bildiler ehl-i Medîne ḫâlini
- 292 Cem' olup pes ba'zı taşdıķ itdiler
Ba'zılar Mekke'ye mektüb yazdılar
- 293 Didiler içinde şoruñ üç su'âl
Rûḫ nedir aşḫâb-ı Kehf İskender-âl
- 294 Ger ikisin bilse birin bilmese
Ḥaḫ Rasûl'dür mu'cizedir n'eylese
- 295 Zîrâ Tevrât içre gördük biz ki Ḥaḫ
Rûḫı gizledi ḫamudan ittifâḫ
- 296 Çünkü Ebū Cehl'e geldi bu ḫaber
Şoralım deyü Rasûl'e geldiler
- 297 Şordılar bu üç su'âli hep aña
Dimedi inşâ'e şaldı yarına
- 298 Bu sebebden aña vaḫiy gelmedi
Üç kimi yedi kimi kırık gün didi
- 299 Pes Rasûl ğam-nâk olup Ebū Cehl
Şâd olup didi görüñ oldu ḫacîl
- 300 Geldi şoñra vaḫy-i Ḥaḫ bu ma'niden
Dime yarın işlerim bir şey'i ben

288 ehl-i Mekke: Mekke ḫavmi İÜ, MK-1, MK-2; ancak: MK-1'de yok.

299 Şâd: Şâz MK-1, MK-2; ḫacîl: zelîl İÜ, MK-1, MK-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- [MK-1 15a]
301 Belki di ki Hâk dilerse işlerim
Söyle oldu hem qarīb Rabb'im benim
- [AE, İÜ 13a]
302 Akrēb ü erşed tarīk üzre baña
Hem hidāyet idiser Rabb'im baña
- [MK-2 13a]
303 Şorduğunuzdan size virem haber
İşte ma'nā budur āyetde haber
- 304 Geldi Cibrīl müşrikīniñ sözlerin
İtdi ta'līm hep su'al itdiklerin
- 305 Rūh bilmem Kehf İskender şudur
İmdi āyetde haber ma'nā budur
- 306 Anlara virdi Muḥammed çün haber
Kimi imān kimi inkār itdiler
- 307 Mü'miniz biz ümmetiz aña şükür
Ketb idüp medhiñ ideriz hem zikir
- 308 Haddi yok bir kimseniñ şerh ide tām
Zirā meddāhı Hūdā'dır fi'l-kelām
- 309 Hâk Te'ālā virdiği vüs'at kadar
Oldı teftiş-i kütüb nazma medār
- 310 Varlığı da'vā degil bundan merām
Belki niyyet rahmete nā'il olam
- 311 Zirā bu bir şey' degil ki söz ola
Oğuyan hem diñleyen maḥzūz ola
- 312 Geldi Mi'rāciyye nazma fi Receb
Ġurre tāriḥdir aña itme 'aceb
- [MK-1 15b]
313 Yā İlāhī 'aybımız eyle setir
Sevdiğiniñ zātlarla dīvāna getir

301 Söyle oldu hep qarīb Rabb'im: Qurb u hādīmdir taşīrimdir AE.

303. beyit AE'de yok.

304 Geldi: Şoñra İÜ, MK-1, MK-2; hep su'al itdiklerin: Aḥmed'e şordukların İÜ, MK-1, MK-2.

305. beyit İÜ, MK-1 ve MK-2'de yok.

306 imān: mü'min İÜ, MK-1, MK-2.

307 Ketb: Kütüb MK-1; zikir: fikir İÜ, MK-1, MK-2.

312 fi Receb: Rabī'u'l-evvel İÜ; Ġurre: MK-1'de yok.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- 314 Rûz u şeb ‘iŝyāndayız ğaflet ile
El-amān yā Rab bize luţf it hele
- 315 Baŝımız tâcı Muḥammed Muştafâ
Kıl şefâ‘atine mazḥar bā-şafâ
[AE, İÜ 13b]
- 316 Göñlümüz ‘ilâcı maḥŝerde imām
Sırrına olsun şalât ile selām
- [MK-2 13b]
- 317 Al ü aŝḥâbına etbâ‘ına hem
Çok selām olsun ol ezvâcına hem
- 318 Enbiyâ vü müttakîn ‘âlimlere
Ol şalât olsun cemî‘ mü’minlere
- 319 Eyle maġfûr cürmümüz kıl sâlimin
Ḥamdü lillâh şükr-i Rabbi’l-‘âlemîn

Sonuç

İslâmî dönem Türk edebiyatının önemli bir ürünü olan klasik Türk edebiyatında İslâmî konuların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu konular arasında Hz. Muhammed’le alakalı eserler sanılandan daha fazladır. Hz. Muhammed’in hayatının bütünü ya da bir bölümü eserlere konu olmuştur. Mi‘râc mucizesini konu alan ve mi‘râciye ya da mi‘râcnâme adıyla anılan eserlerden müstakil olanlar olduğu gibi bunlar çeşitli eserlerin içinde bir bölüm hâlinde de yazılabilir. Divanlarda mesnevi ya da kaside nazım şekliyle, müstakil mesnevilerin bir bölümü olarak ya da Hz. Peygamberi konu alan siyer, mücizât, hilye, mevlid vb. eserlerin içinde manzum olarak yer almaktadır. Müstakil mi‘râciyelerin 300-700 beyit arasında yazıldığı görülür. Hâfiz Ömer’in *Mi‘râciye*’si hacimli bir mi‘râciye sayılmaz. Mesnevi nazım şekliyle yazılan eserde aruzun remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbı kullanılmıştır ki bu kalıp pek çok mi‘râciyede görülen bir kalıptır. Eserin tertibi klasik mesnevi tertibinde görülen tertiplerden farklılıklar taşır. Şair, 18. beyitten itibaren asıl konuya girerek klasik mesnevi tertiplerinde giriş bölümünde gördüğümüz bölümlere yer vermemiştir. Bu çalışma, hakkında çok fazla bilgi bulunmayan ve daha önce herhangi bir eseri neşredilmemiş müellifin bir eseriyle ilgili ilk metin neşri çalışmasıdır. Daha önce Metin Akar tarafından tespit edilmiş iki nüshanın yanında Ankara’da tespit edilen ve bir tanesi kataloglarda müellifi belirtilmeden sadece *Mi‘râciye* adıyla kaydedilmiş iki nüsha ile tenkitli metin ortaya konmuştur. Mi‘râciye metinlerinin bütünüyle ortaya konması türle ilgili daha sağlıklı değerlendirme yapma olanağı sağlayacak, karşılaştırmalı metin çalışmaları yapmak mümkün olacaktır. Türk edebiyatında bütün mi‘râciyeleri kapsayan çalışmalara ihtiyaç vardır. Hâfiz Ömer kudretli bir şair olmasa da tıpkı Süleyman Çelebi gibi Peygamber sevgisini gönlünde duyan samimi bir insandır. Eserinde samimi bir üslup, sade bir dil, ara sıra aksayan bir vezin, yer yer oturmayan kafiye söz konusudur. Eserin dili ve üslubu bestelendiği ya da en azından bestelenmek üzere yazıldığı izlenimi vermektedir. Mi‘râciyelerdeki pek çok motifin yer aldığı eserde birçok mi‘râciyeden farklı olarak Hz. Muhammed’in Allah katında Allah’la konuşmasına geniş yer verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

KAYNAKÇA

- AKAR, Metin (1981), "Nâyî Osman Dede ve Mi'râciye'si", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, s. 1-16.
- AKAR, Metin (1987), *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- AKAR, Metin (1992), "Erzurumlu Şair Muhammed Lütfî'nin Mi'râcû'n-Nebi'si ve Mi'râc-nâmelerimiz Arasındaki Yeri", *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl XXX, S. 352, s. 498-504.
- AKDOĞAN, Yaşar (1989), "Mi'râc, Mi'râc-nâme ve Ahmedî'nin Bilinmeyen Mi'râc-nâmesi", *Osmanlı Araştırmaları*, IX, İstanbul, s. 264-310.
- AKSOY, Hasan (2010), "Şemseddin Sivâsî Hayatı Eserleri ve Mevlid'i", *İlim ve Kültür Tarihinde Sivâsiler Ulusal Sempozyumu Tebliğleri*, Ankara: Özkan Matbaacılık, s. 141-159.
- AKSOYAK, İ. Hakkı (2006), *Ahmed-i Yesevî'nin Rumelili Bir Takipçisi Üsküplü Atâ Tuhfetü'l-Uşşâk*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10713,girisvemetinpdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- AKSOYAK, İ. Hakkı (ekitap), *Gelibolulu Mustafa Âlî Tuhfetü'l-Uşşâk*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10684,metinpdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- ALPARSLAN, Mevlüde (2007), *İbrahim Şânî Lârendevî'nin Gülşen-i Efkar Mesnevîsi (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ARSLAN, Mehmet (2005), *Bursalı İffet Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ARSLAN, Mehmet ve İ. Hakkı AKSOYAK (ekitap), *Gelibolulu Âlî Riyâzü's-Sâlikîn*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10681,girisvemetinpdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- AYAN, Gönül (1998), *Lâmi'î Vâmık u Azrâ -İnceleme-Metin-*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- AYVERDİ, İlhan (2008), *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, I-III, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- BAY, Fatih (2003), *Sabâyî Mevlid (Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Gramatikal Dizin)*, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- BEKTAŞ, Ekrem (2011), "Diyarbakırlı Kâmî ve Mevlid'i", *TURKISH STUDIES-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter, s. 779-856.
- BERKİ, Ali Himmet ve Osman KESKİNOĞLU (2012), *Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayâtı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- BİLKAN, Ali Fuat (2008), "Nâbî'nin Mi'râc-nâme'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 1-8.
- CANIM, Rıdvan (2010), *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, I-V, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), "Türk Edebiyatında Manzum Dînî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 349-365.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- ÇİÇEK, Yakup (1999), “Kur’an’da İsrâ ve Mi‘rac”, *Mi‘râc Sempozyumu Sempozyum Bildirileri 17 Aralık 1995 Eskişehir*, İstanbul: Seha Neşriyat, s. 25-74.
- ÇİMEN, Sema (2010), *15. Yüzyıla Ait Anonim Bir Mi‘râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- DELİCE, H. İbrahim (1995), *Niğdeli Muhibbî Gül ü Nevrûz (İnceleme-Metin-Dizin)*, I-II, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- DEVELİ, Hayati (1998), “Eski Türkiye Türkçesine Ait Manzum Bir Miracnâme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVIII, s. 81-228.
- DUMAN, Musa (1997), “İbrahim Bey’in Mi‘râc-nâmesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVII, s. 169-238.
- ECE, Selami (1996), *Tahkiye Açısından Hâşimî’nin Mihr ü Vefa Mesnevisi (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- EKİNCİ, Ramazan (2013), “Erzurumlu Osman Sirâceddin’in Hayâl-i Bâl Adlı Mi‘râciyesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 26, s. 656-687.
- ERASLAN, Kemal (1979), “Hakîm Ata ve Mi‘râc-nâme’si”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı*, S. 10, s. 243-304.
- ERDOĞAN, Kenan (1999), “Klasik Mi‘râciyelerden Farklı Bir Mi‘râciyye: Said Paşa ve Mi‘râciyyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, s. 163-185.
- ERDOĞAN, Mehtap (2009), “Türünün Farklı Bir Örneği: Hâkim Mehmed Efendi’nin Müstezâd Nazım Şekliyle Yazdığı Mi‘râciyesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, s. 75-117.
- ERVERDİ, Ezel (1986), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler)*, I-VIII, İstanbul: Dergah Yayınları.
- ESİR, Hasan Ali (2009), “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Miraç Mevzuu”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, S. 39, s. 683-708.
- ESİR, Hasan Ali (ekitap), *Lâmî Çelebi Ferhâd ile Şîrîn*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10697,metinpdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- GÜNDÜZ, Şinasi, Yavuz ÜNAL ve Ekrem SARIKÇIOĞLU (1996), *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam’da Miraç*, Ankara: Vadi Yayınları.
- GÜZELİŞİK, Gülten Feşel (1996), *Şeyyâd Hamza Mi‘râc-nâme*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- HACIHALİLOĞLU, Enver (2006), *Eski Bir Anadolu Metni (Mirac-ı Nebi) Üzerinde Gramer İncelemesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- HARMANCI, M. Esat (2003), *Manisalı Câmî’î Muhabbet-nâme (Vâmık u ‘Azrâ) İnceleme-Metin-Nesre Çeviri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi.
- İÇLİ, Ahmet (2010), *Gelibolulu Mustafa Âlî Mihr ü Mâh*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10682,mih-r-u-mahpdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- İSEN, Mustafa (1990), *Usûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KERBIYIK, Melek (2008), *Filibeli Avnî Tuhfetü'l-Hükkâm*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10670,tuhfetul-hukkampdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- KIEL, Machiel (2013), “Yenişehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XLIII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 473-476.
- KOMİSYON (2004), *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, I-VI, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- KÖKSAL, M. Âsım (1954), *Mi'râc Gecesi*, Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları.
- KÖKSAL, M. Fatih (2011), *Mevlid-nâme*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KURNAZ, Cemâl (2001), “Kastamonulu Muslihüddin Vahyî ve Mi'râcü'l-Beyân'ı”, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri 21-23 Mayıs 2000*, Kastamonu: Kastamonu Valiliği Yayınları.
- KÜTÜK, Rıfat (1995), *Celâl-zâde Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn (Tenkildi Metin-İnceleme)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- KÜTÜK, Rıfat (2002), *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1974), “Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler”, *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, S. 6, s. 31-62.
- MERİÇ, Münevver Okur (1997), *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid –İnceleme-Metin–*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- MUTÇALI, Serdar (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- ÖZCAN, Nurgül (2007), *Şâhî'nin Ferhâdnâme'si (İnceleme-Metin)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2012), “Türk Edebiyatında Manzum Hilye Türü ve Neccarzâde Rızâ'nın Hilye-i Hâce Bahâüddîn Şâh-ı Nakşibend'i”, *TURKISH STUDIES-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer, s. 1973-1992.
- ÖZEK, Ali vd. (1993), *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZKAN, Fatma (2012), *Şehîdî Mevlid (İnceleme-Metin-Dizin)*, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2000), *Refî-i Âmidî Cân u Cânân*, İstanbul: Türk Gençlik Vakfı Yayınları.
- ÖZTÜRK, Murat (2009), *Lami'î Çelebi'nin Veyse vü Ramin Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- PALA, İskender (1986), “Mirac”, “Miraciye (Miraçnâme)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler)*, VI, İstanbul: Dergah Yayınları, s. 372-374.
- PALA, İskender (1996), “Mirâciye ve Osman Dede”, *Şairlerin Dilinden*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, s. 168-172.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

- POYRAZ, İrfan (2007), *İsmail Hakkı Bursevî Mi'râciye*, İstanbul: Sır Yayıncılık.
- SAMSAKÇI, Seda Yeşildal (2010), *Haftî'nin Mevlidi (el-Kevkebü'd-Dürriyye fî Mevlidi Hayrî'l-Beriyye) ve Tahlili*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- SEVİNDİK, Hakan (2011), *Fasîh Ahmed Dede'nin Behişt-âbâd Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ŞENER, H. İbrahim ve Alim YILDIZ (2003), *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- TATCI, Mustafa ve Cemâl KURNAZ (1999), *Muslihüddîn Vahyî-i Şabanî Mi'râcü'l-Beyân Mi'râcın Tasavvufî Boyutu*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- TEMEL, Ali Rıza (1999), "Hadislerle Mi'râc", *Mi'râc Sempozyumu Sempozyum Bildirileri 17 Aralık 1995 Eskişehir*, İstanbul: Seha Neşriyat, s. 7-23.
- TÜRKOĞLU, Serkan (2013), "Mehmet Fevzî Efendi ve Kudsiyyü's-Sirâc Fî Nazmi'l-Mi'râc Adlı Eseri", *TURKISH STUDIES-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13, Fall, s. 1617-1644.
- TURAL, Secaattin (2011), *Haftî Zâdü'l-Meâd (Kitabü Mevlüdü'n Nebi)*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10717,zadul-mead-secaattin-tural-pdf.pdf?0> (ET: 12.09.2013).
- ULUOCAK, Mustafa (1998), *Çeşmî-zâde Reşîd Dîvanı -İnceleme ve Tenkitli Metin-*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- UZUN, Mustafa (2005), "Mi'râciyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 135-140.
- YAVUZ, Kemal (1999), "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. 8, s. 247-266.
- YAVUZ, Salih Sabri (2005), "Mi'râc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXX, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 132-135.
- YILDIZ, Alim (2011), "Lâmî Çelebi'nin Mi'râciyeleri", *Bursalı Lâmi Çelebi ve Dönemi*, Editör: Bilal Kemikli ve Süleyman Eroğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- YILDIZ, Ayşe (2008), *Türk Edebiyatında Varka ve Gülşah Mesnevileri ve Mustafa Çelebi'nin Varka ve Gülşah Mesnevisi*, I-II, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

